

Останні дні збройної боротьби (21.XI.1920 — 21.XI.1930)

Источник: <https://archive.org/details/litopys>

Сохранено в архиве decolonial.ist: 29.08.2026 · файлов в оригинале: 1

Г.К>Зак.

передплачуйте

„ЛІТОПИС ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ”

леї

Передплата на останній квартал

1929 р. виносить.3'50 зол.

для членів «Червоної Калини» 3'— « ціна поодинокого числа . . . Т20 «

Закордоном можна дістати всі видання і ка- лендарі «Червоної Калини* та «Літопис*

В Сполучених Держ. Північної Америки

ТЪе Шсгаіпап Ёе^іоп, Р. О. Вох. 578, РЪііа- сіеіріііа, Ра, П5А.

В Румунії

Бисіго Непо<Ш, Висагезі, IV. Беіса УесЪе 45.

ВИДАННЯ „ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ”

Берестейський мир, з нагоди 10-х роковин <3. II. 1928. Спомини та ма- теріали. Зладив І. Кедрин 320 стор.

і 16 ілюстрацій.

Федір Душко: Глум. Оповідання, ст. 52 Д. Дорошенко: Мої спомини про дав- не минуле. Частина 1.-1У. . . •

Богдан Лепкий: Слота. Поезії. . . . От так собі. Мініатури, стор. 129 . За Золотоверхий Київ. Бої на ву- лицях Києва. При Центральній Раді

Сторін 32..

Левко Лепкий: Сон івасика. Сценічна картина на 4 відслони з нотним до- датком. Сторін 24

Між молотом і ковалом. Причинки до історії Укр. Армії. Сторін 79 . . Ст. Левинський: Від Везувія до пі- сків Сагари. Сторін 84.

Халіда Едіб: В огні. Повість з турець- кої визвольної війни. Сторін 234 . . Василь Софронів : Грішник. Нариси.

Сторін 104 .

Микола Голубець: Львів. Сторін 179 А. Вільшійко: Життя і пригоди Цяпки Скоропада. Сторін 267 Роман Купчинський: Заметіль. Трильогія зі стрілецького життя.

I. Курилася доріженька Стор. 208 II. Перед навалою. Сторін 192 . .

» для

іїв членів

1. 4 ЗЛ.

« 60 «

8'40 « 90 « 1-50 «

Федір Душко: В Заграві. — Трильогія з визвольних змагань на Україні

I. Чорторий. Сторін 192 350 «

Ц. Квіти і кров. Сторін 192 4— «

Ген Всеволод Петрів: Спомини з часів укр. революції.

I. Частина, Сторін 180.3'50 «

1!. Частина. Сторін. 180.3 50 «

Юра Шкрумеляк: Мета крилатих. Сензаційна повість 17 арк. друку . 5 і — «

Др. Степан Шухевич: Спомини. (Причини до історії УДГ. на підставі записок та власних переживань)

I Частина . . V . .4 — «

II. Частина . . . '•.4'— «

III. Частина . .4'— «

IV- Частина.4 - — «

V. Частина.4*— «

Володимир Лопушанський: Перемога.

— повість з визвольної війни.

I. Частина..3'*

III< Частина і ..3 - — «

Календар на рік 1930 . 3 — «

Календарик-термінар зі стемплевими

приписами .90«

Кишенковий календарик.30 «

З - — « 1'50 «

даром

Читайте!

Читайте !

Історичний ілюстрований місячник під заголовком:

„ЛІТОПИС ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ**

Н з И Г які можуть причинитися до зілюстровання наших змагань, а також відповідні рисунки наших артистів малярів. Окри того журніл буде писати про всі книжки, що пишуть про наші визвольні змагання, а також присвятить свою увагу загальній історії українського народу, крім того побутові традиції і т. п. Журнал редагуватимуть Лев Лепти у у елі- . Василь Софронів-Левицький.

Репакія жупналу просить усіх учасників українських визвольних змагань і все українське громадянство надсилати їй А свої спомини, знімки та інші матеріали для використання в журналі. Ціла українські суспільність повинна прийти з помічю при збиранню та утрєвалюванню памяток нашого недавного минулого.

Матеріяли і зачети на передплату просимо слати на адресу: н »ЧЕРВОНА КАЛИНА« Львів, вул. Руська ч. 8 III. п.

А. І Т О П И С

Ч Е Р В О Н О Ї К А Л И Н И

ІЛЮСТРОВАНІЙ ЖУРНАЛ ІСТОРІЇ ТА ПОБУТУ

1. Річник

щшш

І М И

Микита Кирієвський козак І. сотні полку Чорних Запоріжців Армії У. Н. Р., 3 рази ранений.

Рис. В. Перебийте 1920. р. Оригінал в збірках Н.Т.ІІІ

Прогуділа хуртовина

над полями Та заплакала калина

ягідками.

Як не плакати калині,

нежуриться,

Розкидає по долині

вітер листя.

Не лиш листя, а й намисто
дорогее,

Ще й сміється люто, злисто
він із неї.

Не журися, безнадійно
не хиляйся,

Весни Божої спокійно
дожидайся!

Ще здорова й не безплідна
ти в корінню,
Й корінишся в землі рідній,
не в камінню.

Загогоче грім над світом:
проречисто,
І вберешся білим цвітом,
свіжим листом.

Прийдуть ночі, ясні, сині —
веснянії,
Заспівають на калині
соловії.

Вийде хлопець і дівчина
під калину
І буде їм ніч, як днина
в ту годину.

І буде їм світ, як казка
гарна дуже,
Бо життя — це Божя ласка
милий друже!

* *

Не журися, безнадійно

∴ не хилийся,

Весни Божої спокійно

дожидайся.

35. М.

і д гед акції

В идавання Нашого журналу стало вимогою часу і не тільки часу, але й бажанням широких кругів чи– тачів Видавництва „Червона Калина”.

Та наше Видавництво довго зволікало з видаван– ням такого журналу, не маючи певности, чи зможе по* бороти всі труднощі, звязані з теперішніми обстави– нами, зокрема, чи зможе придбати потрібну кількість передплатників при теперішньому розрості всіх інших українських періодичних видавництв.

А всежтаки Видавництво „Червона Калина” зважи– лося сміливо ступити ще один крок вперед з певною вірою, що новий цей журнал стрінеться з такою самою прихильністю та попитом, як мають всі видан– ня „Червоної Калини”.

Метою нашого журналу є розбуджувати та плекати пошану до нашого історичного минулого, закріп– лювати традиції, зберігати друком історичні мате ріали, якими можнаби покористуватися у майбутньому нашій історіографії.

Богато цінних памяток, документів, які моглиб ви– ’ світлити неодну темну сторінку з історії нашого мину– лого, досі ніде неопублікованих, марнується у приватних руках, а марнуються вони тільки завдяки байдужості нашого громадянства та малому зацікавленню тими справами.

І якраз завданням нашого журилу буде розбудити оце зацікавлення і пієтизм до історії, зокрема заохотити його до збирання тих цінних памяток, щоби дорогою

публікації можна було виявити їх на світ божий та бодай друком зберегти від заглади. При тому будемо при– свячувати деякі сторінки нашого журналу також для заміток із сучасного народнього побуту та дослідів над старовиною.

Досі рямці Вид. „Червона, Калина” були замалі і не вистарчали на поміщування тих всіх публікацій та матеріалів, які поступінно напливали, а одинокий Календар Альманах „Червоної Калини”, що появляєть– ся раз у рік не міг навіть частинно заспокоїти всіх тих вимог у сповнюванню цього важного завдання, яке поставило собі Вид. „Червона Калина”. Історичні по– вісті, спомини з минулого, які появлялися черговими випусками, не обхоплювали в цілості програми ви– давництва і далеко не заспокоювали вимог членів ви– давничої кооперативи, що в міру розвитку „Червоної Калини” ставили до Управи все то більші, хоча й оправ– дані, побажання.

Випускаємо це число з повною вірою, що українське громадянство прийме цей журнал щиро й вирузуміло- Будемо старатись редагувати його популярно та зро– бити його доступним для широких мас.

При цій нагоді просимо всіх прихильників нашого Видавництва дати нам моральну підтримку, з'єднувати передплатників та надсилати свої спомини, історичні записки, документи, світлини і всі інші писані та ілюстративні матеріали.

2

аїнська артилерія у

1—21. XI. 1918 р.

Написав /. ФенцІВ.

В хвили розпаду Австрії ми ще не мали української артилерії. Всі були так захоплені перениманням влади в столиці і по повітах, що й не було кому за це подумати. Памятного дня 1. листопада настрої українського населення столиці князя Льва був не— звичайно піднесений. Несподіванка переходила усі найсміливіші мрії. Наші вартові по вулицях, україн— ські прапори на ратуші, Українці перебрали намісниц— тво, в столиці лад.

Так було першого дня. Тимчасом Поляки почали потайки гуртуватися, вести наради, громадити зброю. Тоді на місті появилися громади міського шумовиння, що удаючи українські стійки, українською мовою здер— жували вечером по бічних ..

Поляків. Якраз наспіли тоді Українські Січові Стрільці до Львова з сотнею мінометів і за обома висланню ками гарматниками йшов весь час дороги гомін та клекіт боротьби, який нічу переймав грозою околичні села. Від часу до часу чути було грізні баци мінових зривів та ручних Гранатів.

Українські селяне підвозили харчі нашому війську: капусту, бараболю, хліб, сало, збіже. Це все відда— вали переважно даром у військові склади та по хар— чівнях, а полеві кухні варили безнастанно у ратуші, та в Народнім Домі, то по казармах, де були укра— їнські станиці.

За той час виправлено також з Золочева якогось

підхорунжого У.С.С. за

Українська гармата на Високім Замку.

вулицях прохожих горо— жан та переводили реві— зію, шукаючи за зброєю а при тім розбруювали з годинників і платні, яку ще майже всюди випла— чено по урядах. Небез— печним стало виходити смерком на вулицю. По— чали також тут і там па— дати стріли на вартових, відтак стріли стійок на пострах.

Ранком рознеслися вже нові чутки. На Акаде— мічній площі убито укра— їнського вартового. А в білий день на Акаде— мічній вулиці вбито од— ного медикаУкраїнця,що йшов в товаристві двох панночок і держав в руці набитий револьвер, а зайнятий розмовою з товариш— ками не спам'ятався, як якийсь панок вхопив його револьвер, спрямував в груди і повалив неухважного на землю. Другого дня вже небезпечно стало ходити по вулицях. Бо зза углів або вікон сутеринів та під— даш падали безнастанно револьверові та крісові стрі— ли. І так помалу— помалу розпалювалася пекольна бо— ротьба між Поляками і Українцями у Львові.

Як Полякам так й Українцям наспіли правильні відділи на підмогу і боротьба в переулках, домах, городах закипіла сильно, загреміла безнастанним мо— нотонним лопотом крісів, скорострілів та зривами ручних Гранатів. Гармат ще тоді не було. .

Другого листопада прийшла чутка, що в Тернополі розоружили Українці батарею 2 /вз, а щойно 4-го виїзжено з Народного Дому у Львові поручника П. по гармати до Березовиці коло Тернополя. Він виїзжав з четарем Л. пішки з двірця Підзамче до Країного, бо годі було дістати паровоза, а головний двірець, де було до 300 паровозів, вже був в руках

гарматами до Тернополя. Він, подибавши вози з гарматами, наприхапів ці причепив їх до паровоза і привіз до Золочева, де їх застали оба висланники зі Львова.

Затвори гармат, а були це 10 цм. гавбиці, були порозкладані а ціле вививання, телефонні прибори й оптичний весь матеріал батареї остав десь у Березовиці чи де там. Не було навіть ні упряжи ні коней. В Золочеві зголося 20 добровольців на гарматників. Дня . . . 5-го листопада 1919 за-

ложено гарматній кіш в Золочеві зі справником Сок. Убрано новобранців і приміщено в казармах 80 п. п. Поскладано затвори намащено і вчищено гармати. Було їх 5, одна дещо несправна. Одну з тих гармат зараз в моїй присутности виправлено у Львів без коней і без обслути. При осталих 4 почався вишкіл нових гарматників. В день опісля вислано до Львова ще одну гармату. Тимчасом наспіли вже також 2 гармати зі Стрия і їх уставлено на Високім Замку у Львові. Амуніцію найдено в Ожидові щось 22 возів і з Вишкового Замку почали грати перші українські гармати під командою чет. П. від 1 . а найпізніше 8. листопада.

За три дні вишколено при коші в Золочеві обслуку на 3 гавбиці. Найшовся один десятник з Ременова, справдішний гарматник з австрійської армії. Його приділено справником цієї батареї. Під командою поручника С. та батарейного старшини четара Л. виїхала на Львів перша українська батарея зі Золочева, зложена з 2-ох гавбиць без коней, з двома возами амуніції під охороною 40 стрільців. При золочівським кошці остав справник С., що властиво не був арти-

леристом і недужий четар Кар. з одною несправною гарматою.

Досвіта 11. листопада станули ми на Підзамчу з цими двома гавбицями. В нічній перестрілці ранено в ногу якогось стрільця з охорони наших гармат. Відтак перевезено нас на Личаківський двірець, де вантажено гармати. Якраз наспіли коні з театинських казарм і перевезли гармати на Високий Замок.

На терасі Високого Замку вибрали наші для гармат відповідні становища, попри них навезли гори стріловини і дня 11. XI. коло 7. год рано почалася сильніша українська бомбардація Львова, а саме частин занятих Поляками. Прицілом впрост, бо ворожа артилерія боялася відповідати, приневолили наші цільними поцілами до мовчанки ще попереднього дня кілька польських легких гармат, що стояли на площі св. Юра і на Гицлівській Горі. Українська артилерія поцілила рівнож вежу костела Єлисавети, де були польські скоростріли. До полудня 11. листопада перелетіло над вежами і дахами города Льва майже 300 стрілів української батареї з Високого Замку, а незабаром затрали ще на вулиці Зеленій з гори св. Яцка 2 наші стрийські гавбиці, що прибули з Сихова і з горбів Цитаделі з полевих канони пор. Кр.

Нашим гарматникам серця росли, як стрільці хвалили: „Скорше поцілиш гарматою, як з кріса". Воно й справді було так. Бо прицілом впрост не було великої штуки відразу попасти там, де треба, а віддаль оцінювали на око старі гарматні вовки.

За весь час боротьби у Львові стріляло 8 украї́нських гавбиць і 3 полеві канони 8 цм. Команду над усіма мав пор. С. Йому підчинені були чет, П. і Л. хорунжий К. і підхор. Мель. Поручника Кр. вислано у Стрий по нову батарею.

Телефонних получень не було ніяких, бо бракувало полевих стацій. Одиноким стінним апаратом в каварні на Замковій площі говорилося через Ратуш з На́ родним Домом. Ратуш кликали ми „Рим“, а Високий Замок „Загреб“.

Вечером здержувано гарматній вогонь, щоби не зрадити позицій. За дня безнастанно свистіли крі-сові-стріли, бо вороги старалися всіми способами доскулити не вигідним для них українським гарматам. Обслуга і старшина П. ночували на Замку в ресто́рані і в хаті огорожника. Харч приносили їм з ка-зармів при вулиці Курковій. Команданти сходилися нічу до Нар. Дому для взаємного порозуміння і об́говорення плянів на завтрашній день. Якраз прибув тоді відділ Наддніпрянців з отам. Долудом. Обгово́рено нічу плян їх наступу на Замарстинів і Клепа́рів. На другий день по гарматнім підготовленні взяли вони славно при співділанні нашої сотні цілий За́марстинів і часть Клепарова. Однак тому, що умов́лені ракетні знаки завели, треба було дальшої під́моги гармат зречися, аби не попасти в свої. Хоча не раз бачилося з гори розстрільну як на тарелі, та годі було визнатися, чи це Українці чи Поляки.

Всі входи і виходи на Високім Замку були обстав́лені стійками, а на кіпці приміщено скоростріл. Мимо цього однак появлялись в батареї за дня наші гро́мадяне подивитися з цікавості, як грають „наші“ гармати. Приходили також ранені стрільці, обвинені бандажами, деякі з цілими масками на лиці. Посто́ювали, аби послухати страшної музики гармат. Усі захоплені одушевленням. Кожний хоче знати куда яќраз піде стріл, аби його особисто слідити, аби по́бачити хмарку його зриву та почути відгук розірва́-

ного стрільни. Якраз батарея обстрілювала Гицлівську гору і деякі обекти за Янівським цвинтарем. Саме попав стріл в якусь цегольню праворуч кладовища і виполошив звідтам до 40 Поляків. З куряви, що заклубилася, висипались небожата і пішли в розтіч. Але в цей мент пішли їм на зустріч два стріли „один́цем“. Всі глядачі бачили як на долоні, як польські вояки розкочилися по ярах, дехто до землі приляг та хильцем ровами, ярами утікав. Обслуга сама по кожнім відпалі вибігала на край дерев, щоби догля́нути, як пішов стріл і які наслідки поцілу. В цей спосіб з охотників виробилися невдовзі завзяті гар́матники, що звикли вже до гуку і лиш деколи за́ставляли пальцями вуха.

Однак невдовзі скінчилося це свободне і невязане положення. Над нами почулися знані нам звуки гар-матніх стрілен і дві хмарки зриву зависли над голо́вами. По підніжю кіпця Високого Замку посипало мов горохом. Це нас шукають ворожі гармати. Видно, що Полякам прибула підмога в батареях. За хвилю знову два стріли і ще два і ще. Одна Граната попала навіть недалеко підтоки (ляфети) першої гавбиці, але не заподіяла нічого. Ми здержали вогонь, аби підхопити, звідки падають стріли. Поховались за дерева і слі́дим, чи стріли йдуть з городецького передмістя, чи з поза Гицлівської гори. Були це стріли легкого зразку мабуть з російських або гірських німецьких гармат. Це не те, що з наших гавбиць. По кількана-цяти стрілах замовкли польські гармати. Ми обідали а мабуть і вони також.

По обіді дали ми з гуртові вистріли для погрози чи привітання польських делегатів, що приїхали до наших на переговори. Ціль переговорів: завішення зброї для похоронення трупів, а потайки мабуть на підготовлення нових підмог та скріплення фронту.

На моє пропозиція, щоби частъ гармат розмістити так, аби вони могли стріляти бічним прицілом, рі- шила Нач. Кмда (полковник Стефанів) перевести нічю з 16 на 17-го листопада 4 гавбиці на Личаків. Бо на Високім Замку, що має обмежену свободу стрілу не добре мати цілу артилерію сконцентровану.

Тому наставляв я на зміну позиції і винайшов за- крите становище поза двірцем Личакова поміж про- валами Кайзервальду. На разі перевезено 4 гавбиці на рампу Личаківського двірця, а на Високім Замку остало 2 з чет. П., що мали все ще маркувати стрі- лами 6-ти гарматну батарею.

Цього дня по полудні стріляли ми з двірцевої рампи на Личакові на Кадетську школу, де наші мали наступати. Саме тоді приходилось мені стріляти по- над каменицю, де живе моя рідня. Дивне чуття вору- шить тоді чоловіком. А нуж попаде стріл 200 м. ко- ротше. Волос стає дубом, якби так яка неточність прицілу або промах в оцінці віддалі. Підходить до мене десятник Б. „Пане поручнику! це буде з карти мірник 36 або 38“. Краще взяти дві сотки більше від оціненої віддалі, щоби не попали в моїх.

„Ні, ні, хлопці І Ставте 40 наставка 41 стріл" зву- чить моя команда. „Старанний приціл! Готове! Пали!" Під хмарами загуркотів стріл, а на обрію повисла хмар- ка якраз у самого дахового скапу Кадетської школи. Чудово! Перша чета з стріли одинцем! І понеслося ще 6 стрілів. Відтак застановлено вогонь, бо вилетна полумінь давала смерком за велику луну, а не хотіли ми зраджувати ще не затягнених нових позицій.

Вранці заточено гармати на нові токовиска. Об- слугу приміщено в уланських казармах біля рогачки.

4

СправЛеНня Дул гармат перевів я при помочі малої магнетної коробки, що її роздобув у котрогось де- сятника і невдовзі стояли вимірені дула на Головний Двірць, в напрямкові сходу з бічним прицілком північ.

За той час оставші дві гармати на Високім Замку били черговими випалами, аби замити ворога, що там стріляє все ще 6 гармат.

Коли наш наступ на Стрийський парк, підпомаганий з вулиці Зеленої і з цитаделі, не повівся як слід, а Поляки посунулися аж до гори св. Яцка на Зеле- ній, прибудо звідтам ще дві гармати на Личаків. їх уставлено ліворуч уланських казармів. Саме тоді ого- лошено завішення зброї на 3 дні, підписане Букшо- ваним і від Поляків Делярошем. Ми надіялися, що за цей час прийде нам яка підмога в піхоті. — Сам Василь Вишиваний їде з дивізією — говорили чутки. І буде чим скіпити ліве крило, а перемучених обо- ронців решти фронту бодай частинами змінити. Тим- часом прийшла підмога, та не нам, а Полякам.

я з одним вартовим з рогачки до міста на те лиї, аби дізнатися, що перемиря вже закінчене і що зав- тра а властиво вже нині о 6 годині ранком відкри- вається вогонь.

Захорона наших гармат в силі 23 стрільців робила службу стійок по лісі Ґрунда і заходила аж до Пасік і бровару Ґрунда. При батареї осталася лиш обслуга зі мною. Дещо звезено стріловини на позицію, трохи стрілива було ще в залізничних возах на двірці, а та- кож в казармах на складі було до тисячі стрілен. Ранком покладено телефон з Високого Замку, де че- тар П. опановував з кіпця всю околицю.

Прийшла вістка, що з Золочева вибирається ком-плетна батарея зі всім вивінуванням, а її командант поручник В. зголосився у мене. Разом оглянули ми і вибрали місце для цієї батареї праворуч від нашої позиції. Я радів що прийдуть телефонні стації і оптичні прибори, а батарея приведе з собою сотню охорони, яку дамо на ліве крило. Та не так воно

Ж

*' € > < * „ ~ - \

Безнастанна боротьба відбилася на декому з наших перемученням і обез-

силенням. Завішення *■

зброї дало нагоду до ча- 1 Ямі ,

стих зголошень за корот- , V ,

кою відпусткою, аби по- ;; бачити свою хату, зміни-

До поодиноких боєвих • ; .

частин прибули з дарун ІД; ' . ?

ками висланники Народ- Ь * |М| ДД. , ;

ньої Ради та виголошу- ; ? ч ^

■вали палкі промови. Од- " .•■ _ нак мимо цього перелов- лювано що днини на бро- варі Грунда по кілька людей, котрі з лівого крила а навіть з Голов- і * -

ної почти ішли наванта- жені добром побачитись Українська батері

хто з братом, хто з се

строю до Винник. На пояснення, що треба всім видержати як досі ще кілька днів, тиждень, кожний притаку- вав, та лиш для Себе одного бажав зробити виїмок. А таких „одних" були десятки, сотки. Щодень мен- шали частини через убуток ранених, і забитих і таких, що вже по їх думці досить навоювались. Правда загаль перших борців-героїв стояв непохитно і видержував на становищі з нечуваною посвятою без їди і сну. Цим кожний ударить чолом. Але всюди трапляються виїмки. За кілька днів обіцявав кожний з них вер- нути і боротись як лев, лиш на разі спішив побачити рідну хату, бо кожний вертав просто „з італійського фронту, а на відпустці ще дома не був".

За весь час нашого побуту у Львові поводитися жителям поза українським фронтом на ціле небо кра- ще, чим по польській стороні. Що дня виїздило 20 по- левих ,кухонь на різні площі та вулиці і роздавало даром поживу бідному населенню без різниці народ- ности. Була це м'ясна юшка з крайним мясом, капу- стою, або борщ.

Настав критичний день св. Михайла. Я ночував в уланських казармах, а мій заступник четар Л. ді- став останнього дня перемиря дозвіл по обіді загля- нути до своєї рідні десть на вулиці Зелений. І вже не вернув ранком. Десть по півночі віззав мене штаб до Народного Дому. Стягнений з постелі поманджав

Ще ніхто не здавав собі справи, що цей випадок рішав про долю Львова. Хлопці похапали кріси, кіль-кох виправлено на стежу. Чекаємо на прояснення положення. За нами по ярах зі сторони Винник сну-ються якісь люде, лопотять стріли, це мабуть наші з підмогою. Коло Личаківського двірця грає скоро-стріл, ба і впало кілька ручних Гранатів. Аж тут над-бігає командант двірця, якийсь четар, з сумною віст-

кою, що, двірець саме заняли Поляки. Тоді зогляду на брак стріловини і коней рішився я оставити гар-мати. Прихапцем забрали хлопці всі круговиди з мір-ників і ми розпочали відворот. Малими гуртками по-боли перекрадалися під свистом куль ярами стежками в сторону Кривчиці-Підбірці. Переходячи залізний шлях ми ще зупинилися, а було вже з полудня, дехто ви-скочив на насип поглянути, що діється. Може вже наші відбили гармати. Тоді засвистали стріли в остан-не „будь здоров,” ми припали на хвилю до землі і подалися на Підбірці.

Там якраз висіла з потягу одна сотня зі Золочева. Ми бачили здалека, як вона гарно розвинулася в роз-стрільну і почала полями підходити на яри, котрими був виконаний наскок на наші гармати. І жаль і со-ром було відступати без гармат, пішком по снігу манджати. Гей! Гей! Милый Боже! Чотири літа водив гармати у світовій війні і аж на українській довелося покидати свої ріднісенькі без нічого. А сніг хрупотів під ногами, денече покотилася з під ніг грудка землі у яр. Був приморозок і буйнесенький вітер завивав вовком-сіроманцем. Яку він нам долю віщує? Чи ба-гато води впливе у бистрому Пруті, заки ми назад повернемо на це місце, яке довелося з болем серця покидати. Здалека ще налітав за нами клекіт боротьби •, а телеграфні дроти грали сумну мелодію осєни.

Сік а чам“

Р ішення Директорії У.Н.Р. виступити збройно проти гетьмана, не було для ССів несподіванкою. Тому слідуючого дня по приїзді Головного Отамана до Білої Церкви загін СС був готовий до бою.

Так старшини як і стрільці прекрасно розуміли вагу хвилі і тяжке своє завдання, однак у нікого неможна бу-ло завважати поденервовання, чи непевности.

Одно, що могло непокоїти кожного ССа, а зокрема провід то думка: чи населення оцінить якслід інтенцію ССів і чи поповнить сили Загону?

Однак об цім ніхто ні з ким не балакав, бо й думка ця як скоро родилась, так скоро була виперта силь-нішими вражіннями поза круг свідомости.

Стрільці мали безмежне довіря до своїх старшин і знали, Що коли рішено так, то це є конечне для добра української нації і української Держави. А для добра свого народу і своєї держави СС-и рішили віддати все, що людина має найдороще, своє молоде життя.

Цей психічний настрій ССів зрозуміли противники вже по перших боях і в паніці почали опускати по-зицію за позицією.

, От,— от і ССи в Києві.

Та нараз зявляється хтось з утікачів з Києва у Го-ловного Отамана і голосить, що на фронті неладно. Наші частини не мають належного звязку між со-бою, деякі позиції з браку людей не обсаджені і т. д.

Ця вістка дещо занепокоїла Головного Отамана.

Не надумується довго, висилає старшину в цілі про- вірення справи на місці.

За якийсь час вертає висланий старшина і замість Здати звіт з положення на фронті голосить, що в селі . Х. селяне довідавшись, від кого і пощо він приїхав, скли- кали сход, позносили багато харчів, хліба, сала і про-, сили передати „Сікачам."

Коли зворушений старшина став дякувати, виступив голова сходу, встромив за пазуху руку, вийняв кілька- сот гривень і несміливим голосом відізався: Прий- міть і це, ми знаємо що грошей у вас немає; а славні хлопці, ці ваші Сікачі. Спасибіг що визволили від на- хабних москалів і цих нехристів. За фронт в нашому селі не безпокойтесь, ми вже самі допильнуємо, щоби ні одна бісова дуця туди не проскочила.

В■ Бень б. підплк. військ У.Н.Р, і адютант Головного Отамана

6

Історія одного стрілу

Оповідання — спомин. Написав ЮЛІАН ВІШЕНСЬКІЙ

В еликими платнями спадав на землю білий сніг. Повільно, тихо міряв глибокий простір з сірих, одностайних, звислих хмар на чорну брудну зем- лю, неначе хотів прикрити її безстидну наготу.

Задумалася в обіймах сірих мряк Золота Прага, гррод Великого Карла. Щез із перед очей в густому, білому тумані високий Град та стрункі вежі святого Віта.

Швидкими кроками зближався вечірній сумерк, здо- бував нові та нові закутини в кімнаті і розтягався у них, немов завойовник на боєм здобутих теренах.

До вікна підійшов товариш Р. і чоло приложив до холодного скла.

— Перший сніг — промовив по хвилі. - Перший сніг! А ріжно Ми його вже стрічали!..

— А ріжно... додав хтось з гурту.

— Як хочете, панове, то розкажу вам одну свою пригоду, яку мені на пам'ять привів цей перший сніг. Тоді також він вперше падав на землю.

Радо згодилися ми на оповідання.

— Вас буде займати це, що скажу, бо колиб ви- пало було інакше, то ані мене тут між вами не булоб, або можливо, що й усіх нас тут судьба не кинулаб. Аж дивно, як може від одної, на вид незначної події залежати ціла судьба тисячів і тисячів людей.

— Цікавість розбуджує в нас — підсміхнулася то- варишка Зони. Кажітьжеж бо!

Тов. Р. поглянув своїми глибокими очима на Зоню, не закримічуючи здається навіть її і запаливши па- піроску зачав оповідати:

— Було це 1919 року. Усі ви, крім вас, Зонцго, були тоді там, де лишилася наша доля, де потакала, мерла, гинула наша сила. Не потребує вам описувати цих страшних часів, пригадувати вам цієї смертельної Драми, в якій ми усі грали свою роллю. Нам припа- дала тоді в уділі задача творити історію, а завдан- ням історії буде колись про це сказати своє слово.

Як вам Відомо, я був хорунжим артилерії в 4-ім гарматнім полку. Стояли ми тоді на позиції під Рай- городком і відбивались, хоч як проріджені тифом, від загонів Денікіна.

Гармати батареї, в котрій був я, були уставлені на скраю села, а на другому кінці тогож села, якого назви вже не тямлю, була батарейна зірна в нужден- ній, самотній хатині. /

Я вже дві доби з черги Повнив службу на зірній і сподівався, що незабаром приїде змінити мене хо- рунжий К.

З батареї повідомили, що хорунжого К. закликали до команданта полку і звідтам має він податися прямо на зірну.

— Чогож він до полку поїхав? — спитав я телефо- ном четаря Г., який саме був при апараті.

--- Тепер всі старшини, що обнимають службу на зірній, мусять голоситися в полку.

— Чогож?

— Такий приказ був.

Години минали, а хор. К. не приїздив. Вкінці по- відомили мене, що приїде вечером, бо тепер має іншу роботу.

Я вийшов з хати.

Сніг, що щойно цеї ночі вкрив чорну землю був такий білий — білий. Осліплююче соняшним відбле- ском сніжне поле простягалося ген-ген далеко на усі сторони, добігало до стіп високих топіль Райго- родка і там тонуло між хатами.

Звідтам ще вчора шипіли понад нашими головами Гранати, в тамту сторону ще вчера висилали ми свою грізну, сталеву відповідь.

Там стояли Денікінці.

А сьогодні — на цілій лінії ані одного стрілу. Мов- чало поле. Днина погідна, тиха, заслухана в подих зем- лі; похилилося гілля під вагою білого снігу і втихло. Зажурилися під снігом стріхи. Усюди спокій. Усюди тишина.

Дивувало мене це дещо. Такий нічим не заколо- чений спокій на цілому фронті — це небуденна річ. Що це має значити? — запитував я себе, та відпо- віди не знаходив. .

Я побіг зором на засніжене поле, там шукаючи від- повіли на своє німе питання.

Нараз завважив я, що з Райгородка, від сторони ворога висунувся гурт кінних, які швидко перетинали білу плахту поля, приближуючись до нас.

Спрямував я туди далекозір.

їхали там їздки на конях і везли щось між собою.

— Гармату хіба підтягають під нас поганці, чи що? — подумав я дивуючись? Але так на відкрите місце, в білий день? — Дивне воно було, чудне. Алеж кіль- ка стрілів остріляної вже батареї не позволять удер- жатися в тому місці ворогові.

Я зрадів, що скінчилася мовчанка, яка почала вже дратувати мене.

Спішно відчинив я двері хати і закликав телефо- ніста.

— Десятнику Т., апарат на двір, будемо стріляти! Приказ був вмиль виконаний.

Безділля скінчилося, телефоніст ждав на прикази.

Я почав диктувати:

— Перша гармата. Віддаль... круг... Граната! (тоді дістали ми посилку самих Гранат).

— Готово! повідомили з батареї.

— Стріл!

Зойкнула важко земля, якій так брутально перервано зачароваву тишину. Роздерлись серпанки спокою, пірвалися з диким стогоном мовчазні досі струни. Стрепенулася земля. Збудилася ранена й заголосила.

А я вдивився у відділ їздців на білому килимі.

Нараз перед першим їздцем зірвався чорний стовп, підкинув добуту землю з під снігу і повалив їздця враз із конем на землю- Це розірвалася Граната.

їздці розкочилися по полі, а на шляху побачив я замість сподіваної гармати щось ніби сани... Та я не мав наміру припинити вогню.

— Добре скрикнув я. Перша і друга гармата черговий стріл!

Але замість стрілу телефоніст поспішно зголосив мені:

— Кажуть перервати стрілянину. Вас, пане хорунжий кличуть до телефону.

Взяв я слухавку, невдоволений з проволоки, не розуміючи, що це все значить.

А в апараті гуділа справжня буря.

— Не вільно стріляти. Делегація... голосили з батареї, а з невилученої команди полку почув я питання горячкові, ялярмуючі:

— Яка батарея стріляє? Хто стрілив? Хто в вас на зірній? Здержати негайно вогонь! Команданта батареї до телефону І — Далі почув я, як з команди бригади запитують полк, що сталося, якісь піхотні частини вмішалися рівнож, хтось енергійно кликав команду полку і не міг докликатися, словом збудилися усі команди, заговорили нараз усі телефони і розгардіяш цей змагався з хвилини на хвилину.

Врешті почув я ломану українську мову свого команданта, сотника С.

— Хто вам дозволив стріляти? На ваше місце приїде зараз на зірну четар О., а ви маєте ставитись до звіту.

— На приказ! відповів я віддаючи слухавку телефоністові і досі не розуміючи, що сталося причиною такої великої бучі- Хто вам дозволив стріляти?... А нащо ж я тут на зірній б? думав я собі. Таж...

Ні, не розумів я нічого.

Незабаром приїхав четар О. з двома гармашами.

— Щож ти наробив чоловіче? спитав на вступі мене. Навіщож ти стріляв, таж це денікінська делеґація їде...

— Що за делеґація?

— Денікінський Генерал... на переговори. Завіщення збої,

Аж тепер я зрозумів, що зробив.

Маю приказ, говорив дальше четар О. відібрати тобі зброю і відіслати під ескортою. Дуже мені прикро — але... розумієш — приказ...

Я без слова здіймив револьвер, біноклі Цайса і мапу, подав йому, поздоровив і в супроводі двох гармашів від'їхав.

За хвилину стояв я вже перед сотником. Він цілий збурений став передімною, міряючи мене від стіп до голови.

— Пане сотнику ставлюся на приказ! промовив я.

— Знали ви, що не вільно стріляти?

— Ні, не знав, пане сотнику!

— Якто? Вас не повідомили? Не може бути! Вас, вас, на зірній, не повідомили?

— Ні, пане сотнику!

— Все одно, я маю приказ від команданта полку відставити вас до полкового звіту. Він глянув на мене і помовчав хвилину. Потім більше вже затурбовано спитався:

— Ви знаєте, що це пахне полевим судом?

— Щож, пане сотнику. Я не почуваюсь до вини, бо відповідного приказу не дістав.

Але в ньому розбудився вже артилерист, дбайлиґий вий за честь своєї частини.

— А хоч добрий був стріл?

— Один впав з конем.

— Один впав? То добре. Але для вас, то це ще гірше — поправився — може бути біда. Я за вами вставляюся, але чи що поможу — не знаю.

На цім скінчився один звіт.

Зате в полку справа так легко не пішла. Отаман Тії., якому мій стріл наробив багато неприємностей, усю свою злість виляв на мене, кричав, лаяв, киґався, грозив, врешті успокоївшись дещо, приступив до мене й спитав:

*— Скільки в вашій батерії осталося здорових?

— Пятнацять з мужви.

— Неправда, це було ще передучора. Нині є всего одинацять, завтра буде ще менше, а за тричотири дні не буде ані одного здорового. Знаєте, що це значить? Тиф шириться дальше мов пожар. А що тоді? Поставите людей зі 40 степенями горячки на фронті, скажете їм битися,

скажете їм лаштувати гармати, обслуговувати скоростріли, ходити коло коней, відбивати ворожі наступи, держати застави, словом провадити війну?

Я мовчав. Не було відповіді.

— Знаю, продовжав отаман. Денікінець, ціла Добр- армія — наш тяжкий, заклятий ворог, рівний тому, що нас витиснув сюди, але ми мусимо врятувати армію, бо це наша самотня фортеця, бо на другу ми вже не маємо ні спромоги, ні кадр, ні сили. Розумієте ви це?

— Пане отамане — зачав тепер я — якби я був знав приказ, то бувби не стріляв. Зрештою і в батерії не знали, не лиш я на зірній, бо інакше не стріляли б були на мій приказ.

— Я це знаю. Та це друга річ. Але що буде, як Генерал Н., на якого ви стріляли, зажадає покарання винуватця? Перемиря є для нас тепер справою життя і смерті і ми його мусимо прийняти. Щож... поглянув він на мене й розвів руками, тоді буду мусити вас пожертвувати...

Лячно мені стало.

Стільки куль пролетіло мимо мене, стільки доброго товариства лягло на моїх очах від чужих куль, від ворожих, а мене жде українська куля, українська...

Лячно, страшно, невиносимо!..

— А жаль мені вас, скінчив отаман. З вас я був все задоволений.

— Пане отамане, то буду мати ще одно прохання.

Несмак відбився на лиці отамана.

— Щож ви хочете просити — обізвався зміненням голосом. Щоб я вас випустив, чи що?

— Ні, пане отамане — відповів я спокійно. Нехай Денікінець тішиться моєю смертю, якщо так, але нехай колись дійде у Галичину... жаль здавив мене за горло й не давав говорити..., нехай колись дійде у Галичину, що хоч я згинув від української кулі, але не як зрадник, не як ренегат...

Зворушення відбилося на лиці отамана.

— Ось вам моє слово — приобіцяв коротко.

Остався я таки в команді полку під сторожею, а події розвивалися даліше. Переговори довели до перервання ворожої акції спершу тільки на нашому відтинковому фронті. Неправдоподібний доказ згоди між двома смертельними, непримиримими ворогами! Дені- кінця в моїй справі збули чим будь, а потім отаман завізав мене знову до себе.

— Маємо перемиря і можемо зайнятися своїми хобі- рими—почав говорити. Денікінцям цього рівнож треба було, тому ,й не наставляв цей Генерал дуже на ваше життя. Тимбільше, що прапорщик Козлов лиш легко ранений. Ви вільні, можете вертати до батерії.

Я вклонився і зібрався до відходу.

— А всеж таки шкода, що ви його не вбили. Цього кацапа — закінчив отаман.

Морозне, свіже повітря виповнило мої груди, а ясне, блискуче сонце, відзеркалене на снігу осліпило мої очі.

На другий день маячилася мені Галичина, Львів, перемога. Це тиф поклав на мене свою тяжку руку.

А нині, ось тут, на чужині запитую себе не раз, що "булоб, колиб моя Граната була попала в ціль?

Не вмію на це відповісти...

Музей воєнних пам'яток

Написав Др. Е. Пастернак,

З організований у Львові музею воєнних пам'яток визвольної боротьби 1914—1921 років є в першу чергу справою нашого престижу як нації, свідомої своєї життєздатності та свого історичного завдання. Дальшою ціллю збирання воєнних пам'яток музейної вартості з великого часу є створення по змозі повного й живого образу визвольної війни у всіх її проявах на фронті, в етапі та заплілю. Нашим власним обов'язком є не допустити до того, аби наші нащадки ходили виучувати поглядом історію великих днів та пам'ятки по батьках, що її творили, хочби до польського історичного музею у Львові, де є вже чимала збірка таких пам'яток. Ідеальним і кінцевим завданням військового музею булоб зілustrувати його збірками не тільки загально цілу добу війни, але й дати образ полевого й заплільного життя поодиноких частин Армії, польових формацій і заплільних різних відділів, — все те по курсам, бригадам, полкам та іншим вищим та нижчим тактичним чи адміністративним одиницям.

Однак требаб збирати також і такий матеріал, який представлявби воєнні трофеї та був доказом успішних боїв Українських Армій на різних полях боротьби, а в дальшу чергу, не претендуючи зовсім на повноту, поучувавби про військові і воєнні відносини, способи та средства наших противників. Тоді можна булоб побачити наглядно різницю в озброєнні та можнаб показати причини наших невдач.

СИНО ЖОВТИЙ ПЛЮЩОВИЙ ПРАПОР, дарований мешканцям Житомиру Корпусові залізничних військ Дієвої Армії УНР (кмдт. підполк- Василь Бень) з нагоди заняття ним міста 17. лютого 1919. р Один бік із синього плющу, із вигиптованим синьо-жовтим тризубом, монограмом УНР і таким-же написом у двох стрічках: Хай живе вільна незалежна Мати Україна^ Другий бік із жовтого плющу, на ньому нашитий трираменний хрест із жовтої тасьми, перетканої золотим шиком, низом вигиптований шовком помаранчевої краски напис у трьох стрічках: Українському республіканському війську від вдячних громадян м. Житомира Прапор обшитий кругом золотим гальоном з жовтими тороками, на усіх чотирьох рогах золоті кутасики із срібним ядром; величина 117/86 см. (у відділі визвольної боротьби Музею НТШ у Львові).

Признати треба, що бувші члени українських Армій (УСС, СС., УГА, та Дієвої Армії УНР.) давно вже узнали потребу зберігання пам'яток минулої боротьби та заложення у Львові центрального воєнного музею. За почином „Червоної Калини” 11 заложено 1914 р. в Музею Наук. Т-ва ім. Шевченка такий відділ, який покищо тільки животіє задля браку заінтересовання ширшого загалу наших бувших старшин, у яких на ходується ще багато цікавого матеріалу, нерідко великої історичної вартості. Відділ той збирає: прапори, хоругви, вивіски команд, стрільну і січну зброю враз з приборами до чищення, Газові маски, зразки крісових набоїв, скорострільні Гурти, сигналові пістолі і ракети, складові частини одностроїв і боєвого вив'язу, технічного і санітарного, дистинкції, медалі, пам'яткові відзнаки частин, перстені, частини

кінського наряду, технічні знаряддя, різні ужиткові предмети, даліше виряд полевих капиць, памятки воєнного мистецтва (малюнки, рисунки, різьби, фотографії), мапи з зазначеними позиціями та шляхами походів, ситуаційні шкіци, канцелярійні книги, печатки, акти, оповістки, записки, спомини, переписку та всякого роду особисті документи. Цей виказ збираних предметів не є ані повий ані виключний, а має тільки пригадати, що саме має памяткову, музейну вартість.

Віддаючи річ до Музею, не можна забути на картку точку, на якій належить подати усе памятки гідне про її походження і ціль, час зроблений чи вживання, військову частину і місце, бо часто через таку точну „метрику” сам собою незамітний предмет стає важною історичною памяткою чи документом. Відповідно опаквані предмети належить пересилати чи передавати до „Музею Наукового Товариства ім. Шевченка” у Львові 11, вул. Чарнецького ч. 24.

Друга сторона цього-ж прапору.

Львів

(~)ких сімсот літ перед Різдом Христовим, тоді як про Україну ще й ніякого помину не було, Греки закладали здовж побережа Чорного Моря свої купецькі городи, себто факторії і колонії. І мабуть доволі далеко на північ мусіли вони підходити, коли навіть на дніпровім острові, на Хортиці, там де пізніше була наша запороська Січ, викопано з землі одну з найкращих грецьких ваз.

Найбільше тих осель на наших землях заложив славний грецький город Мілет. Що найсміливіші мешканці Мілету, підприємчиві і жадібні великих заробітків купці, збиралися у ватаги, вибирали собі провідників і на кораблях плили гирлами наших рік, Дністра, Бога, Дніпра, й Дону, щоб на їх берегах, там де місце для них було найкраще і найбільш догідне, осісти, побудуватися й почати нове життя. Тягнула їх і приманювала незвичайна урожайність землі, богацтво звірини й риби, а може й дорогі футра бобрів, видер, кун і соболів, за які в світі платили великі гроші, а яких у нас була велика сила силенна. (Недаром у наших колядках співається про „куни та бобри на шуби добрі”).

Так оснували отсі Мілестейці: Тірас, Одесу, Корсунь, Балаклаву, Теодозію, Керч, Танаїс і другі міста, Деякі стоять ще й до нині, хоч старинний Грек не пізнавби їх тепер.

Але мабуть чи не найкращим із них була Ольвія. На ще вказує його назва, бо по грецьки „ольвія” значить „щаслива”. Лежала вона на правім березі Бога, (котрий тут творить лиман). Знімалася терасами, а береги Бога захищували її від Степових вітрів.

Коли в половині 5 століття перед Христом відвідував Ольвію грецький історик Геродот, була вона великим і багатим містом, котре провадило торгівлю зі Скитами і Греками. Король Скитів Скілес мав тут свою велику, каменними сфінксами оздоблену палату.

За Александра Великого облягав Ольвію намісник Тракії Дзофіріон, але город відбився щасливо. Можна з того вносити, що мав він кріпкі мури і досить хоробрих оборонців. Був це город вільний і від жадної держави незалежний, бив навіть свої гроші.

Самостійність втратила Ольвія в другім столітті перед Христом і піддалася Мітрідатові королеві Понту. Коло року 50 перед Христом збурили її Гети.

Згодом на її руїнах будується друга Ольбія, менша і бідніша. За римського цісаря Тиверія шукає вона опіки могутнього Риму. Тут стояла пізніше римська залога, а року 248 по Христі посвячено в Ольбії престіл Меркурієві, поганському богові купецтва. В половині 3 ст. по Хр. здобули її Готи

і з того часу починається третя доба Ольбії. Нині Ольбія під землею. Її місце в торгівлі, і промислі заняв Миколаїв, що лежить на другім березі Бога.

Але не від нині риють люде ті поля, на котрих колись стояло „благословенне місто”. Російський уряд не подбав про те, щоб дорогоцінні скарби не пішли в чужі руки. Чужі „гробокпателі” вивезли звідси дорогоцінні вази, бронзи та золоті прикраси. По різних музеях світа знайдете тепер те, що по- винно було зберігатися в Києві, як столиці чорно- морських земель. Що лиш 1902 р. петербурська комісія археологічна заключила згоду з власником Ольбії графом Муссін - Пушкіном і почалися систематичні розкопки на те, щоб великої вартости знахідки ви- возилися в Петербург, куди вже й без того багато заgravано нашої старовини. Звичайна наукова грабіж, бо все, що було колись на нашій землі, це добро наше, як тепрішних її мешканців. Такий погляд по- бідив щолиш тепер.

Протягом минулого літа процювала в Ольбії нау- кова експедиція Україн-науки, зложена з 40 людей. Вести її мав Б. В. Фармаковський, але він помер дві неділі перед початком розкопок. Розкопували місто і цвинтар (коло 50 моргів). Розкопки міста (городища) провадив Болшенко. Тут наткнулися на одну з головних вулиць з хідниками по обох боках (з 4 до 5 століття перед Хистом). Відкрили фунда- мент якогось великого будинку з пивницями, у ко- трих були кам'яні бочки й „піфоси” на збіжа.

Під проводом професора Мешанінова досліджувано окраїни Ольбії. Тут між іншими знайдено колюмну з релігійними написями.

На цвинтарі ховали Ольбійців протягом 600 літ. Він дуже пограбований, бо які вояки не переходили туди, шукали золота в гробах. Цього року відгребано кільканацять могил з коритарами й передсінками і один родинний гріб з трьома кістяками й кількаде сять предметами, котрі свідчать про життя на нашій землі перед двома тисячами літ. Золота знайдено мало, бо всього 75 дрібних предметів, різних бля- шок, між котрими є один масівний ковток (кульчик) з головою львиці.

Але є не золоті, а дуже цінні предмети, особливо всіякі амулети, туалетові прибори й сортименти ко- сметики. Всього добуто 6000 предметів і зроблено 580 фотографічних знімків. Українці повинні пильно дбати, щоби їх старовина не йшла в чужі руки, бо це добро, якого за ніякі гроші не купиш.

Богдан Л.

‘У’,-цький Кость: Історія . політичної Л’ ЇО ліки гал. Українців 1848-1914 ! ч. I. •. 15 зол.

I ч. II. і .. 12 зол.

Левицький Кость: Історія визвольних змагань гал. Українців з часу сві- тової війни 1914-1918 ч. I. 12 зол.

Охримович Юліян: Розвиток україн- ської національно-політичної дум- ки (від поч XIX ст. до М. Драгома- нова)2 зол.

Христкж Павло: Замітки й матеріали до історії української революції: 1917-1920 рр. т. I. . . . 5'10 зол.

1917-1920 рр. т. II. . . . 6-75 зол. • „ „ т. III. . . 5-40 , •

„ „ т IV. ... 6 50 „ I

Тютюник Юрко: Зимовий похід 1919- I 1920 р. (політичний огляд) 1*60 зол. 1 Яворовський: Денікініяда Україн- I

ської Галицької Армії о 80 зол. 1

Поручає: КНИГАРНЯ НАУК. Т-ВА ЇМ. Т. ШЕВЧЕНКА — у Львові, Ринок ч. 10.

.....

- •

!.....

10

Написав Лу-лу.

Х то з нас, маючи кільканацять літ та читаючи житєписи славних письменників — не бажав бути їхнім товаришем ? Тож не диво, що і я грішний мріяв бути що най- менше Шевченком,

або хоч... Б. Лепким (передвоєнним). Я хотівби знати, котрий визначний "Українець ") не „грішив" колись пи- санням віршів? В декламаторах і збірниках знайдемо вірші і такого „прозаїка" як В. Винниченко і актив- ного політика та правника, як М. Лозинський і проф. права, державного сен. С. Шелухина і вченого історика

мови і літератури проф. Ол. Колесси і т. д. Інженіри... купці і інші „практичні" звання... писали колись вірші... Чиж дивно, що і моя „прозаїчна" сьогодні особа,

поривалася в часах весни вдертись до чарівних те- ремів музи? Тимбільше, що було це в часі найсміли- віших зривів української душі, коли українське Сі- чове Стрілецтво своїми крісами вязало золоту нитку традиції, перервану нашими предками. Чиж диво, що найбільшому смиренникові вирвалося тоді із хви- люючих грудей:

Під голос труб, під гук гармат Мій спів іде з передніх чат І в світ несміло входить,

В царство краси, в книгу буття,

В таємні сторони життя Мене за руку вводить.

І кінчився цей, один із перших моїх „віршів" за'

явою, що

Найбільше любя воля!

II.

Колиб була правдивою думка Тичинового вірша, що „справжня" муза родиться серед воєнного біду- вання — то я повинен був стати великим поетом, бо перші мої літературні „твори" писав

серед не- вигод сірого стрілецького життя. Першу „поезію" написав, лежачи на брудній соломі, яка своєю гостин- ністю служила ще і іншим сотворінням.

Так, свою „автобіографію" мігби я ось так за- чинати:

„Муза моя зірвалася до сліпого, високого лету тоді, коли галицьке вкраїнське Поділля перегородили перед московською навалою своєю груддю Україн- ські Січові Стрільці. Вони то ясними вірлами зле- тіли зі синіх Карпат за московським хижаком. Під- німали притоптану, зажурену калину, мріяли про Золотоверху столицю, про Україну далеку"...

’) Читач і сам знає, що м и не маємо даних до такого ти- тулу; згадуємо тільки про характеристичну, здається, рису нашої ркرایської вдачі,

„їхні вчинки сталеві, витревалість крицеву, походи далекі, наступи сміливі, пробої завзяті, відвагу очай- душну — оспівували всі українські поети. До стар- ших кобз Лепкого, Щурата, Корманського, Павлов- ського, Маковея — достроювалися молоденькі стрі- лецькі сурми Льоня Лепкого; Купчинського, Шкру- меляка і багатьох інших, що то здобували поетичну славу на сторінках віденського „Вістника Союзу Визволення України".

III. *

Бачучи на власні очі стільки поетів, відважився і я взяти за перо. Ніч. Спимо на долівці в селі Бурканові над Стрипою. Товариші стрільці вже давно заснули, а в мене щось несамовитого. Кручусь на всі боки, думка шибав... Вічно мрію про те, щоби написати щось і надрукувати. Укладаються слова і я усвідомляю собі речення, а далі і вірш...

„І поплила, — слова майбутньої автобіографії в руках прихильного критика, — мельодія, полились слова, задзвеніла пісня, покотивсь, зарокотів, мов грім у Карпатах: „Мій спів".

Пресова квартира У.С.С. в полі 1915—1916 р. В горі теж саме.

Я сам не дуже то й вірив, що це „поезія", але як побачив свій гордий підпис: У. С. С. Лулу у згаданому віденському „Вістникові" поруч імені Б. Лепкого, — пізнав, що латинська побрехенька про те, що, мовляв, „мовчать музи, як набщ\$ ' *•>?; гузи", перестаріла що найменше від часів ш/ч. „Слова про похід Ігоря проти Половців".

IV.

„Тут треба згадати, що „початкуючі" поети мали в часі війни одну велику вигоду. Вони користали із безплатної військової „поЛєвої почти". І ще одно! — Оті „початкуючі" в мирний час навіть мріяти не можуть про гонорар. Вони в семому раї, якщо ба-

чать, що їхні твори хоч в одному відсоткові... Дру- куються. А я покориствував тоді ще і своєрідним гонорарем, який нагадував пізніший большевицький „пайок". Мої товариші виславили мене перед сотен- ним харчевим підстаршиною і, що важніше, перед сотенним кухарем і я стало діставав подвійну порцію, для якої я придумав осібну назву: рація. Ціла Вітов- ського сотня приняла мою термінологію і, якщо був слабенький обід, то говорили, що сьогодні не було „рації".

V.

Всі ті користи приніс мені мій „епічний твір" під заг. „Похід П. куріня У. С. С.". в яким я, фальшуючи дійсність, вихвалив сотню Вітовського в той спосіб, що умістив її на першому місці, яке в дійсності на- лежалось сотні Мельника.

Та ось цей вірш:

Ясне сонце іще спало,

День щойно будився,

Брацтво січове вставало, —

Йому шлях стелився.

Ось Вітовці на переді,

Мельниківці з ними.

Хлопці дужі, як медведі,

Хто без них, той гине!

В чотирох дальших стрічках іде опис двох дальших сотень із „П. куреня". Яка ляпідарність вислову — сказавби критик!

Будзиновський на воронім,

З ним його соколи.

При стовпику бамбусовім Йде доктор поволи.

Тут майбутній історик літератури повинен дати такі пояснення:

„В автора провибається легка, ледве помітна іронія, бо сотник Будзиновський хоч і мав вороного — то ніколи на нім не їздив — (злюбні люде казали, що не вмів!) а покійний добряга, маленький доктор Ле- вицький, не міг ніколи йти зі своєю сотнею „поволи", бо, коли сотня машерувала, то він мусів добре дрібо- танням підбігати, щоби не лишитися позаду.

Ось і цілий курінь. Та ні! Другий курінь мав тоді ще і відділ саперів, якими проводив грізний д- р Сіак і кремезний підхорунжий, вже також покійний сього- дні, Надніпрянець Гаврилко. Так і досі при згадці на нього, чую, як то він в часі постою в карачинсь- кім лісі над Золотою Липою кричить до свого чури:

— „Йване, а дайно мені шматочок ковбаси!"

(Розуміється, так найменше пів фунта!).

Ці сапери дістали цілу строфку:

Врешті ліс із джаґанами По полі хвилює, —

Се Гаврилко з саперами До цілі прямує.

VI.

Юра Шкрумеляк недавно нарікав, що в творах про нашу визвольну боротьбу замало еротичного па-тосу. Мені критик такого закиду не зробить, бо в моєму „творі", хоч подія відбувалася майже на самому фронті, звідкіля мадярські жандарми дав на повиганяли були цивільне населення — виступає і „еротична закраскз", бо таке в нім закінчення:

А дівчина жито жала,”

Серп з руки пустила,

В очах щира сльоза стала — Січ зором ловила...

Таких віршів написав я і надрукував в роках 1916 — 17 коло десятки. Писав я їх дійсно на стійках, або в часі маршового відпочинку близько першої лінії, часом на звичайнім барлозі..

Скаже дехто, що отой мій вірш із перед 13 літ не є поезією! Може... Ми й самі, на жаль, не маємо сьогодні того тремтіння душі, хоч може й вигідніше живемо, з яким його писали. Та ніхто не осмілиться сказати, що сам п о х і д к у р е н і в У. С. С. н е б у в і не є найчистішою поезією сірої, б у - .д енної української дійсності!

пояснення до проєктів ПАМ'ЯТНИКІВ ІНЖ. АРХ. НАГІРНОГО НА СТОР. 13.

Проект Ч. 1.

Хрест виконати найкраще в камені. Ужити до цієї роботи камінь пісковець, а де його немає вапняк. — Величина хреста 2 м. без підстави. Де немає каменя можна його виконати з бетону. Форму зробити з до-щок, хіба.при масовій продукції із заліза.

Грубість хреста 30 см. Підмурівка з ломаного ка-меня на вапняній заправі, та, де є вогкість, на це-ментовій або з бетону. Підмурівку дати так глибоко, аж покажеться тверда земля, бо інакше хрест скри-витьсь.

Камінний можна зробити з 4 частий; осадити їх на залізних больцях. 1 так спід менший, головний ве-ликий хрест і 2 малі хрести. На табличці умістити написи упавших і найкраще дати залізні букви або відлиті. Шабльон для бетону (форму) можна дістати в інж. арх. Е. Нагірного у Львові.

Проект Ч. 2.

Спід з каменя з 3 частий. Ширина хреста 40 см. Якщо важко зробити то верх виконаний у формі ли-стів, можна зробити як кістку. Хрест повинен бути кутий зі штабового заліза, роботи ковальської, котру кожний коваль на селі може виконати. Довкола хре-ста треба посадити дерева, щоби хрест мав тло і що-би око мало на чому спочити, бо негарно виходить; кожний твір архітектури мусить мати якесь тло, щоби будова не губилась у небі.

м І П Е Р Е

ДПЛАЧУЙТ

ь, сатирично-гумористичний журнал

- „З и

З“

Вже вийшло перше повакаційне

с-

Н

н

Адреса: „З И З

число. Вдатно ілюструє з правди - вим гумором події вашої бу- денщини.

Чвертьрічна передплата 3 - 50 зл.

ЛЬВІВ, РУСЬКА 18. ІІІ. п.

Де наші пам'ятники минулого?

л. л.

роздумуючи над нашим минулим — „звідки взялось і де поділось", ми дивуємося нераз, де ділися ВСІ ті пам'ятники нашої давнини — чому вони не захова- йся до наших днів, так як це сталося з історичними амятками інших народів, хочби наших сусідів Поля- ів та Чехів.

На це є коротка і вигідна відповідь. Відповідь зав- ена, до якої ми вже привикли: мовляв — Татари се понищили і сліду не стало. Ясно і коротко. Роз- язка дійсно своєрідна, бо вигідна. Є на кого вину валити. Всему винні Татари, а не ми самі.

Добре, що найшлися ці якісь Татари, інакше ми іусілиби соромитись перед собою і перед світом за вою нездарність та недбайливість, а так є на кого ину звалити, щоби не мати самому викидів совісти.

Де ділась могила Володимира Великого?—Татари... Іороля Данила? — Татари.. Льва галицького? — 'атари...

А Мазепи?...

Тут вже не Татари, а Румуни, Турки, чи щось таке, (рештою Бог його відає хто. Словом, нема і ніхто е знає де. Та й на що кому знати, сказано, нема,

Проект^пам'ятника Ч._Д. інж.зарх.ЦЕ. Нагірного,

то й нема. Годі над тим довго і роздумувати. Врешті ми до таких міркувань привикли, так навіть учать по школах, такі пояснення дають залюбки вчені наші дослідники. Магічне слово „Татари" вистане за все.

Та часи „татарські" довно минули. Нам тепер ні- яково звалювати вже вину на других, бо ми не діти і треба вдаритися в груди: Ми самі винні! Одно за- лишається оправдання. Така вже наша вдача „степо- вків", що не любимо оставляти слідів по собі. Ми ніколи не цікавились пам'ятниками своєї давнини і не зберігали їх, а навпаки самі розгублювали їх і ни- щили своєю недбайливістю.

Богато в нас музеїв? Богато тих збирачів всяких памяток минулого? Навіть це недавнє минуле затра- чється і гине безслідно на наших очах.

Відома і голосна була справа з могилою полк. Ві ; товського що її по кількох літах від смерти вже не можна було віднайти в Берліні. Забули. Ніхто навіть не завдав собі труда спам'ятати, на котрому вона цвинтарі...

Дійсно подиву гідне.

А скільки ще у нас отих забутих могил по цвин- тарях, де їх перекопують, по полях, де їх переорюють.

Хто винен цьому. Чи також „Татари“?... А може наша недбайливість і ця байдужність з якою відно- симося до товариств „Охорони Воєнних Могил?,,

(Далі буде).'

13

• • •

Ціли німецької військової ПОЛІТИКИ

на Україні 1918 р.

Написав А. Крезуб

П огляд поширений не тільки в світі але в самій таки Німеччині, що вона не мала доброї і здібної дипломатії, події 1914—1918 рр. potwierдили цілковито. Нічо не допомгла німецькій державі її мілі- тарна потуга, її знамениті полководці, її хоробре і вишколене військо. Ізолювана політично Англією, на- клеймлена тавром варвара, ворога цивілізації, поступу, кровожадного і безпощадного завойовника, Німеччина зі своїми союзниками вже на початку війни опинилася в положенню обложеної цілим світом кріпссти.

»Війна — говорить Клявзевіц —• є нічим іншим як тільки продовженням політики лише іншими серед- никами^ Це власне відношення політики до війни є» ключем до розуміння катастрофи Німеччини в 1918 р. Нездарна німецька передвоєнна політика (завдяки не- здарній дипломатії) створила такі передумови,, і це зафіксовано в дев'ять приблизно місяців по розгромі німецької армії в Версалі. Блуди німецької дипломатії були так важкі, що їх навіть така армія як німецька не була в стані направити.

Самопевність, що граничить з цинізмом, різкість посунена аж до брутальности, фалшиве переконання в доцільности виключно грубих аргументів, яловість політичної думки, вузкість політичних горизонтів це, що признають і самі Німці, прикмети німецької перед- воєнної дипломатії. Такі прикмети перенесені на поле її діяльносте на політику, не зєднали і не могли зєд- нати Німеччині прихильників а навпаки приспорили їм ворогів в цілому світі і довели її в 1914—1918 рр. до повної ізоляції.

В самій влйні німецька дипломатія навчилася також не багато. Її поведінка супроти Австро- Угорщини, Бол- гарії, Туреччини а особливо супроти України, достав- ляє цілого арсеналу доказів на вірність повище на- веденої її характеристики.

Зокрема німецька політика в відношенню до Укра- їни як після вибуху російської революції так і в 1918 р. є вимовним доказом на це, як німецька дипломатія не вмiла орієнтуватися в

новому положенню, не вміла оцінювати розвиткових тенденцій, що заістнували на сході по упадку Романових, а прикладаючи старі кри- терії до нових політичних явищ, робила похибки за похибками.

Німецька політика на сході полягала на традиції приязни з Росією, напрямі, якого основоположником був кн. Бісмарк. Першому державному канцлерові того роду політику диктував згляд на Польщу і вона в свій час, з німецької точки погляду, могла бути оправда- ною, але пізніше вона свій змісл втратила цілковито.

Правда наближення Росії до Англії і Франції в остан- ньому десятиліттю мин. віку і тісна »приязнь« особливо з цєю останньою заставили і німецькі провідні круги піддати ревізії свою дотеперішню політику на сході, але в цьому напрямі зроблено було не багато і її тенденції остались майже ці самі. Причина лежала подекуди в цьому, що в Німеччині зацікавлення дій- снім політичним положенням Росії майже не було.

Українське питання прим, для німецької політики не істнувало і Росію розглядало в Німеччині політично як моноліт а економічно як незвичайно поємний ринок для збуту німецьких товарів, який можна використовув- вати в безконечність. Цей останній факт власне де- термінував в основах фалшивий погляд про політичну споєність і трівкість цього конгломерату націй і народів, яким була колишня російська імперія. В нім- ців власне не було бажання бачити дійсности в від- ношенню до свого східного сусіда. Економічні ви- годи на росій ському ринку були для їх чи не одиноким чинником для формування їхніх політичних відносин до Росії і в після бісмарківській ері.

Цікаве явище; німці народ взагалі тверезий і мало сентементальний (в політичних справах), у відношенню до Росії завжди виявляв далеко більше прихильносте як вона, виходячи з німецької точки погляду, на це заслуговувала. І в часі війни не було в Німеччині до Росії особливих антипатій; навпаки її положення ви- кликало у Німців спочуття як до жертви французько- англійської інтриги. Війна з Росією в Німеччині і то не тільки серед загалу але також в »верхах« уважалась нещасним »Мізз\егзі:апспіз'ом« фатальним непорозу- мінням, яке чимскоріше треба усунути за всяку ціну.

Такий самий стан річей був причиною, що німецька політика на сході в часі війни замість скристалізування провідної ідеї, відповідаючої німецьким інтересам пішла манівцями; замість створення ясної політичної кон- цепції на дальшу мету, якою повинно було бути роз- торощення російської імперії, клала перед собою ціли просто суперечні з політичними інтересами німецької держави.

Незорієнтованість німецької політики в дійсному положенню на сході і недоцінювання тих сил, що істнуючи в потенції ждали на можливість, щоб роз- торощити діло Петра Великого, відбилося на позиції німецьких уряд в в часі війни доволі яскраво. Один уряд проголошував програму ослаблення Росії раз на завсіди через в'дірвання від неї її західних провінцій, другий знову стояв на становищі, що завойовані Німеч- чиною землі' є тільки фантом, який Росії прийдеться в будуччині віддати. Навіть після вибуху російської революції, німецький уряд не міг рішитися на ніщо певного. Не вмішуватися у внутрішні справи Росії — це був клич, який видвигнув уряд, стара- ючись ним закрити-брак позитивної програми у від- ношенню до розпадаючоїся з лоскотом »тюрми на- родів« і повстаючих на її руїнах нових державних творів.

Правда формула невмішування у внутрішні справи Росії була для німецького уряду в даній хвилі найвигіднішою, бо і більшість німецьких партій і публична opinio стояли також при цій точці погляду. Але де далі то ця формула тратила значіння з огляду на безпрограмність німецької політики відносно Сходу. Життя і події стали домагатися яснї відповіді і визначного становища супроти видвигнутих і ними питань.

14

Німецьке* гравителство і німецька дипломатія до останньої хвилі не знали, на що рішитись, як поставитись до великого катаклізму, що струснув основами російської імперії і навстіж відчинив браму всеросійської тюрми,

Німеччина безперечно щиро бажала порозуміння з Росією, хочайби большевицькою; з тугою виглядала цїєї хвилини, коли зможе зі сусідом-великаном засісти до мирних переговорів. Та і Росія, по розрахункам німецької дипломатії повинна була мати такі самі побажання, та бути склонною до чим скорішого налагодження добросусідських відносин до Німеччини. Німецькій дипломатії і не марилось, що мир з Росією прийдеться їй вимушувати мало що не фізичною силою. Вони були певні того, що нові російські володарі без труда погодяться на їхні пропозиції.

Та вже перші дні мирних переговорів в берестейській цитаделі розчарували Німців: ілюзії, якими жила і якими заспокоювалась німецька дипломатія роз-

віялись вмить. Нова Росія заговорила до німецьких представників і представників їхніх союзників тоном, в якому можна було дошукатися всього іншого тільки не миролюбивости, тоном начеб вона, Росія, була побідницею а Німеччина і її союзники побідженими.

Німці стали числитися з можливістю розбиття переговорів. Та тут майже ненадійно появилася мирова делегація від Центральної Ради і Австрійці скоро зговорились з новим контрагентом; Україна була визнана самостійною державою і дня 9 лютого Осередні Держави підписали з нею мировий договір.

В гірших обставинах німецькі правлячі круги ледви чи булиб спішилися з визнанням самостійности і суверенносте Української Народньої Республіки, але приготування до останньої офензиви на західному фронті, що малась почати в середині березня, а ще більше невідрадне внутрішнє положення особливо її союзника Австрії, не дозволяли їм розводити довгих балачок. Гінденбург і Людендорф категорично жадали замирення; до розправи з Антантою їм необхідно було ліквідувати східні фронти і це рішило дальший хід берестейських переговорів. Завдяки скрутному положенню Осередніх Держав Україна увійшла в коло європейських держав.

Німецька політика тий разой нагле і ненадійно опинилась на нових, німецькою дипломатією зовсім не передбачених а той не бажаних'торах. Але нічого було робити. Положення Німеччини і її союзників ставало щораз більш загрозливе і тільки магічне слово мир, хай буде з ким хоче, хочайби із Україною, тільки він міг розпружити загальне напруження.

Німеччина — заключивши з Україною мир, мусіла бути консеквентною і далі в цьому новому напрямі своєї політики. І коли українська мирова делегація, в імені свого уряду попрохала від неї збройної помочі проти большевиків, вона вже не вагалась довго. Німецькі полки рушили в напрямі Києва, Україну очищено від загонів червоної гвардії і в її столиці враз з

українським урядом зявилося і командування армійської групи ген. Лінзінгена, що переводила цю операцію. Австрійці зпочатку вагались, але опісля пішли за приміром Німеччини. Занявши більшу частину півдня України, вони кинулися передовсім на роздобування для примиряючої голодом австро-угорської армії харчів і до політичних справ на Україні втручалися мало. Господарями. положення супроти того стали всеціло Німці, то є німецьке »Обер-командо« в Києві.

Ствердити чи і на скільки німецьке правительство після входу німецької армії на Україну щиро стояло на ста-новищі призначення України суверенною державою і чи мало відносно неї які «задні думки» чи їх не мало, сьогодні покищо трудно. Формально Німеччина устами свого державного канцлера графа Гертлінга голосила игри її огри, що вона твердо стоїть при заключеному договорі, визнає за Україною право цілковито порядкуватися по своїй волі, зовсім не думає втручатися в її внутрішні справи і на перше домагання українського правитель-ства виведе з України свої війська.

Виглядало наче в Німеччині взяла верх здорова політична течія, яка розуміла, що єдина і неподільна Росія переходить до історії, здавала собі справу з ваги існування самостійної української держави для самої Німеччини і бажала дійсної приязни з нею. Навзвєрх принайменше політика німецького правительства носила всі ціхи льюальности до нового союзника.

Одначе на нещастя Німеччини її державна керма в часі війни все діставалася в руки людей, яких завдання вивести німецьку державу із небезпеки переростало своєю зеличю. Канцлери Бетман-Гольвег, Міхаеліс, а вкінці граф Гертлінг були вдачами мягкими, податливими на впливи і взагалі компромісними, а Німеччині треба було керманичів що найменше формату Клеманса, Поанкаре чи Льюїд Джорджа. Тільки такі керманичі, тільки такі сильні і безоглядні вдачі могли держати політичний провід в своїх руках, могли ратувати Німеччину перед катастрофою.

Тому не дивно, що в часі війни побіч державно-політичного центра витворився в Німеччині і другий військовий центр, що прикривався фірмою Найвищого Військового Командування (Оберзіе Неєгезієііпд) а фактично уособлявся маршалом Гінденбургом і генеральним кватирмайстром ген. Людендорфом. Цим півбожищам німецького народу в тому часі було не трудно

Січові Стрільці на приказ Німців складають зброю. Київ, дня 1. V. 1918 р.

15

протиставлятися німецькому державно-політичному проєктові, тим більше, що і цісар Вільгельм дуже часто ангажував свою особу для скіплення їхніх впливів.⁵

В змаганнях з державним проводом Найвище Військове командування (Н. В. К.) виходило звичайно побідником. Маючи на всяку річ свій окремий погляд і в кожній ситуації свою окрему тактику Н. В. К. рідко знаходило спільну мову з державним канцлером. Воно було тим сильніше, що погляди обох центрів влади на засадничі навіть проблеми німецької як внутрішньої так і зовнішньої політики сходилися мало коли, а тактика розходилась майже завсіді.

Хто хотяй побіжно перейде всі перипетії боротьби цих обох центрів за фактичне керівництво німецькою політикою, при всьому подиві для праці Н. В. К. на її властивій ділянці мусить прийти до переконання, що перевага Н. В. К. а власне Людендорфа над канцлером принесла Німеччині далеко більше шкоди як користи. Пруський мілітаризм, допнявшись вершка своєї могутності і користуючись попертям корони, вів і політику своїми методами зовсім не оглядаючись на її наслідки.

На Україні розбіжність обох напрямків німецької політики, з одного боку державної з другої військової, уявнились сейчас по приході туди німецької армії і росташування в її столиці німецької ОЗеркоманди. Німецьке правительство заявляло, що воно післало свої полки на Україну тільки для допомоги українському правительству встановити лад і порядок. Оберкомандо знову розуміло своє завдання >дещо інакше і заводило на Україні режим, який хоть і не був названий властивим іменем, в дійсності рівнявся окупації якої небудь території, здобутої Німцями на противнику. А щодо виходу з України, коли цього побажає собі український уряд, то німецька генераліція в Києві знала Ціну тим заявам, Як довго Людендорф займав пост генерального квартирмейстра, Оберкомандо не потребувало непокоїтись, що їй прийдеється вивести свої війська з границь Української Народньої Республіки.

Державний канцлер заявляв, що Німці не думають втручатися у внутрішні справи України, — але це говорилося в Берліні, а реальну політику творилося в Києві. — Там в столиці Німеччини проголошувались може бути і щирі зпочатку заяви лояльності до українського уряду Центральної Ради і симпатії для українського відродження, а на Україні вводилося німецькими воєнними властями режим, що нічим не міг повстидатися перед режимом, в якому небудь Камеруні, Конго, Ост-Африці чи Ной-Прммерн.

Свій політичний дебют на Україні німецьке Оберкомандо начало від навязання дуже тісних звязків з російськими монархістами і взагалі тими кругами, для яких по валуєвському української нації »не було, нет і бить неможеть.« Також інформації про український національний рух, відносини політичні і економічні німецькі військові круги черпали ВИКЛЮЧНО з російських жерел. Московські недобитки, що знайшли собі гостинний захист перед більшовиками на Україні засипували німецькі команди своїми меморіалами, «докладними записками», і звітами, яких зміст все зводився до того, що України ніякої немає, що немає і ніякої української нації. О -■

»В день входу Німців в Київ я — пише Герцог Г. Н. Лейхтенбергській, один зі стовпів московської реакції на Україні, в своїх спогадах — звернувся з письмом до принца Леопольда Баварського, головно-коман*

дуючого німецькою армією на сході, з котрим був я не тільки знайомий ще перед війною але і споріднений.

Я попереджав його, що не слід давати вводити себе в блуд, що в дійсності (дальший текст тому, що він так чарівний для українського уха, наводимо мовою оригіналу А. К.) нет нікакова українсько народ, каторий желалби атделітся от Росії, что между Велико-росом і Малоросом разніца не больше, а скарее меньше, чем между баварцем і пруссаком, что нужно действовать енергично і сурово, чтобы возстановить па дєревням спакойствие і парядок«).

Таких і тим подібних »цінних« інформацій про український національний рух напливало до Німців тисячі і — досягали свою ціль. В німецьких командах на Україну

їні почавши від найвищої до найнищої погляди на українську справу, ширені московською реакцією без всяких труднощів одержували право горожанства.

Успіхам протиукраїнських заходів різних московських партій, (які на точці ворожости до української державности і ненависти до українських визвольних змагань — сходилися) організацій і поодиноких діячів перед Німцями допомагали не тільки особисті товариські і родинні звязки російської аристократії з німецькою але також і світогляд німецького старшинського корпусу взагалі. Просякнуте духом кастовости і назадняцтва, німецьке старшинство не могло мати ніяких сентиментів до нації селян, до такого державно-політичного ладу, при якому аристократія не мала ніякого голосу і до такого уряду, який вийшов з хвиль революційної стихії.

Український національний рух і українська держава не знаходили і в Німеччині великих симпатій але, там про ті річі говорилось і писалось з задержанням певних форм приличности. Не було того на Україні, Тут німецьке старшинство зовсім відкрито і цинічно втурувало чорносотенним недогризкам, ніякої України, мовляв, не має, не має ніякої української нації, а є тільки одна велика Росія.

«Політично і товарисько міродайні німецькі особистости розумілися в дійсности краще з протиукраїнсько настроєними, богатими, русофільськими і польськими елементами, що діпхались до гетьманського уряду, як з радикальними, демократичними українськими націоналістами» — каже д-р П. Рорбах 2) відомий німецький публіцист і наочний свідок німецької окупації

на Україні. .

Це признання одного з видніших німецьких політичних діячів можна ілюструвати відповідними фактами в тому-ж дусі в безконечність. В цей самий спосіб менш-більш про відносини до української справи керманічів німецької політики на Україні, їхню ідеологію і практику висловлюється в своїх спогадах і бувший гетьманський міністер закордонних справ Д. Дорошенко. Свідомство цього останнього тим цінніше, що він займаючи в гетьманському уряді так важний пост, мав багато змоги приглянутися настроям німецьких відповідальних кругів.

«Розуміється — читаємо в одному місці спогадів Д. Дорошенка 3) — у всіх Мумів, Гренерів, Ярошів 4) та інших керманічів німецької політики на Україні

») Герцог* Г. :Н. Лейхтенбергскій: Воспоминанія объ «Україні» 1917—1918. Стр. 26. .

а) Б-г Р. Рорбахъ: Іпзеге икгаіпізСе РоШік (Оіе Цкаїпе.

1-ий зошит з грудня 1918 р.)

8) Д. Дорошенко: Мої спомини про недавнз-минуле. Частина

третя. Стр. 26. -

*) Мум — німецький посол на Україні — Тренер шеф штабу арм. групи Айхгорн, потім Київ — Ярош, майор ген, штабу.

не було ніякого існування «українофільства»; допомагаючи будувати нам самостійну Україну, вони ніяк не хотіли, щоб вона була сильною, щонайменше, щоб в близькому часі стала такою...

По погляду Дорошенка не було в німецьких керівників ніякого існування українофільства — та цього властиво ніхто і не вимагав від них, але щонайменше до лояльності супроти українського уряду і української держави, яка перша заключила в світовій війні мир з Німеччиною, яка своїм хлібом уратувала Австро-Угорщину від голоду 1), а німецькій армії, до того допомогла продержатися аж до листопада 1918 р. 2) — були зобов'язані навіть Муми, Гренери і Яроші.

В дійсності діло було не в відсутності українофільства в одного чи другого німецького дипломата, одного чи другого німецького старшини, а в цьому, що вони прямо ніякої «України не признавали* а вважали її частиною Росії, яка має послужити в даний моменті для організації сил російської контрреволюції з метою повалення большевиків і відбудови російської імперії.

«Німецькі політичні і військові представники — каже в іншому місці своїх спогадів Дорошенко — до українців і українських політичних діячів ставились з ледви укривим призи́рством*. І нічого дивного. Підпавши цілком ковито під вплив російської чорносотенної реакції, Німці перенялись її поглядами на українську справу.

«Вишколеним урядовцем є саме Москаль а не Українець. Це саме відноситься до старшинства. Тільки ці (Москалі — А. К.) є в стані створити ту організацію, без котрої заспокоєння українського хаосу є неможливим. Але з тим провалюються також і плани самостійності України, яка без російської помочі є нежиттєздатною*. До таких глибокоумних заключень дійшов (і то в рік по виході німецької армії з України; бувший представник київської Оберкоманди при данському уряді майор Ф. Кохенгавзен*). Подібно свої думки про Україну висловив також бувший секретар барона Мума-д-р Троєнфельс 4).

Це значить, що того роду погляди на українську справу були засвоєні не тільки київською німецькою Оберкомандою, а стали так би мовити загальним «добром* німецьких дипломатів і старшин що їх доля привела на Україну. Якщож були між ними виїмки і як хто з їх прихильніше ставлявся до українського відродження і до української державності, то це були власне виїмки і погляди таких на зміну переконань загалу німецьких старшин і дипломатів на Україні не мали ніякого впливу.

*) «Статистично доказано, що з України весною і літом 1918 р. прибуло (до Австрії — А. К.) 42 тисячі вагонів (поживи — А. К.). Добути цих харчів деінде було б річчю неможливою. Тим врятувалось мільйони людей від голодової смерті». — Так говорить бувший австр. міністер граф Чернін (Іт-Уеікгіде«. Стор. 338—339).

«) »В кожному випадку Україна допомогла Німеччині. Вона літом 1918. доставила нам мяса. Це уможливило наше так слабе прокормлення мясом... Армія одержала коні в великій кількості. Без них всяке продовження війни було б виключене... Також різного роду сирівці одержали ми з України«... — Так засвідчує про поміч України Німеччині Людендорф (Мете Кієдзіппегіпдеп«. Стор. 503).

*) Маіог Р. V. СосѢѢаизеп: Біе апІібоізѢѢуізіізѢѢ Вечгедипд іп Зйбгиззіапб. («Біе ІУосѢѢ. N. 40 з дня 4. X. 1919). Про його діяльність на Дону гляди: П. Н. Красновн Всевеликое Войско Донское (Архив-ъ русской революціи! Том V.)

*) О-г ВетѢагсЦ ргеиепіеіз: Біе Кезіе бог КиззісѢѢ Уоікз- цпгІзѢѢаЙ. (Уегіад уоп Регбіпапб Епке іп Зіііідагі, 1920). Належну оцінку цієї тенденційної і хаотичної »праці« про Україну дав М. Тимофіїв на сторінках «Хліборобської України» (Збірник II. III і IV. з 1920—1921 рр.

Деяку одначе різницю в трактуванні українського питання військовою німецькою владою і дипломатією, на початку принайменше всетаки можна було замітити. А полягала вона в цьому, що — говорячи словами Герцога Лейхтенберського — «дипломати і цивільні уродовці вірили або вдавали, що вірять в націоналі- стичні сепаратистичні стремління малоросійського на- роду — для них «українського» — в спосібність і в творчі сили українських інтелігентів*. А воєнна ні- мецька влада, «була дуже розумна — твердить Гер- цог — і нарід (український) призирила або, точніше, оцінювала його по його достоїнству без всякої іде- алізації* !).

Річ звичайна, що такі погляди і таке відношення Німців до української справи і української держави мали і свої реальні наслідки. На Україну вони диви- лися не як на союзну державу, в якій німецька армія є тільки тимчасовим гостем, а як на окупаційний терен, де німецька генераліція має приказувати а все інше слухати.

На Україні, — голосить ген. Гренер генеральному кватирмайстрові Людендорфові в дні 8 серпня 1918 р. «одиноким, що робить вражіння і має авторитет є наш вояк» 8). І дійсно через дев'ять місяців «ііііта гаїю» німецької політики був виключно багнет. Але які були плоди цієї політики, це знають Німці також.

(Далі буде).

4) Герцога Г. Лейхтенбергскій: тамже стор. 28.

а) В журналі «РгеиззізѢѢ ЛаѢгБіісѢѢг» (в книжці за травень 1919 р.) знаний українському громадянству зі спогадів д-ра О. Назарука «Рік на Великій Україні» майор С. Фон Фельзен (Уеізеп) помістив статтю, якої наголовок звучить: «Біе Цкгаіпе ипб тт. Еіп КйскѢНск айі біе беіізѢѢ Оккираііоп*^ Значить Німці і по виході з України уважали, що вони були її окупан- тами а не союзниками.

8) СііасѢіеп без ЗасѢзуегзІапбідеп Оеп. б. Іпї. чоп КйЫ в збір- ніку «Цгзасііеп без зйѢаттепѢгисііз» стор. 164.

Від Адміністрації

Це перше число „Літопису" посилаємо як оказове в кількох тисячах примірників на адреси читачів майже усіх українських часо- писів і журналів, які Адміністрація змогла дістати. — Якщо хто отримає через помилку два примірники, то просимо передати другий примірник знайомому з запросинами до пе- редплати. —

Адміністрація закликає всіх, що ставлять- ся прихильно до Видавництва „Червона Ка- лина", до передплати „Літопису“.. На висилку передплати залучені чеки. Передплату про- симо прислати відвратною поштою, щоби можна було усталити в час висоту накладу другого числа.

—

Хто не бажав би передплачувати „Літопису", того просимо прислати принайменше належитість за це перше число або повернути його Адміністрації, щоби не наражувати Видавництва на втрату. —

Всім членам „Червоної Калини" Адміністрація посилатиме „Літопис" постійно так, як всі інші видання „Червоної Калини". —

17

Знак

Спомин — Написав Роман СуШКО,

Це не казка — а билиця. Це ясний спомин очевидця про лицаря, Січових Стрільців сот. Миколу Загаєвича, того ідо разом з сот. Федьком Черником геройською смертю під Мотовилівкою добував нам перемогу над Москалями.

Випадок, що про нього кажу, скоївся в липні місяці 1918 р. у м. Воронках, чернігівської Губернії. Воно лежить в півдорозі між м. Стародубом та м. Новгородом Сіверським над рікою Десною. Ворожа судьба. з якою через три роки так завзято дужались Січові Стрільці в обороні українських державних кордонів, кинула в цей час частину роззброєних Німцями в Києві „Сікачів", аж сюди на крайню північно-східну границю української держави. Переслідувані гетьмансько-московською владою, С. С. -и 1-го полку одином продерлись до Запорізької бригади от. Нагієва і скупчились в силі біля 700 багнетів у полку полк. Болбочана; міцно держали вони кріси проти Москви, заховавши свою стрілецьку ідею, чистий прапор та славу вояцьку під назвою „кулеметної ватаги", „бомбометної ватаги", „пішої команди", та „гарматної сотні"; по деякім часі, творили окремий курінь, у 2-ому Запорізькому полку.

Були то старі вояки; і старшини і стрільці творили одну родину, жили одними радощами і одним смутком, одна ціль стояла їм перед очима: рідне військо українське і власна держава. Збудувати і оборонити Україну, було єдиною їх метою. Скільки тяжких переживань не зазнали вони в тім часі, все горіли їхні очі вогнем запалу, не Зневірювались, все сильні духом як і пристало на козацьких нащадків. Бо „козак ніколи не старіється, він тільки живе або вмирає".

Внутрішнє життя куріня, було якнайкраще. Приміряє старшинство, та ідейне, щиро обов'язкове карне стрілецтво творили одностайне тіло, одно братство. І це давало можливість встояти перед ріжними супротивностями, що то їх так багато на Україні копичилось з кожним новим днем існування молодої української держави.

Служба при охороні кордону не була тяжка — це був період перемиря і переговорів українсько-гетьманської влади з большевиками. — В коротких боях з напасними набігами большевиків курінь легко і повідно справлявся. Місцеве населення, пізнавши нас, відносилось як до свого рідного війська. Бо це одна з тих частин нашої широкої землі, де ще свіжа, жива традиція козацька, де селами правлять не „волостні голови" а сотники, а вулиці більших сіл ще задержали свої старі назви чисел давних козацьких сотень. Одного нашого стрільця — як жаль, що не пригадую його призвища, бо записки тих часів пропали серед революційної хуртовини — який поляг в бою з большевицькими напасниками, рада села Демянівки (під згаданим м. Воронками), рішила похоронити старим, козацьким звичаєм, з козацькими почестями. Зразу гадали похоронити біля церкви, щоб „на очах могила була", — алеж „не місце козакові рядом з

бабами лежати" говорив на раді якийсь старий козарлюга, а тому поховали нашого стрільця при візді до села, на найвищому горбі, і всім селом возили та висипали

18

часу

і. полковник Січових Стрільців.

високу могилу, щей шапками для старої чести землю носили; тільки хреста на бажання стільців, поставили дубового, з корою зі скісно стягнутими раменами: Стрі- лецького хреста... А напис на таблиці кінчиться так — певно памятаю: „Тебе змінять — та не замінять". Так ця козацька могила зі стрілецьким хрестом, певно до нині вартує східні кордони України.

Також відношення старшин і козаків Запоріжців- однополчан до нас було на загальне гарне. Головно бо- йовий склад полку і команда ставилились до нас гарно, по братерськи, з повагою і признанням. Самий полк Запоріжський в той час був нечисельний. Це був радше кадр полку, що мав доповнитись ново- бранцями, але що тоді обов'язувала система добро- вільного побору на всій Україні, то в полку було чи не на половину старшин і козаків. Тому більшість старшин служила рядовими козаками, а командні по- сти займали дійсно добірні старшини, які пізніше ві- дограли поважну роль в армії, (прим, курінні Дубо- вий і Зілинський — пізніші полковники). Але були тут і старшини русотяпи, що „примазались" тільки до полку ради особистої вигоди. Це ті злої памяти „специ", що часто з доручення ворога, чорного або червоного, просто де тільки могли саботували свої обов'язки. Це Росіяне.

І якось так зложилось, що більшість їх зібралась у полковім постачанні, та технічній сотні. Помічник командіра полку (начальник постачання) плк. Василів, був людина порядна, свідомий Українець, тільки сла- бовільний, і любив випивати. За його плечами згадані „заводові" постачальники творили що хотіли. А Що наші стрільці дуже різко виступали проти цієї росій- ської братії — було, що навіть чинно розправлялись, караючи за російську мову чи сороміцьку московську пісню, — то згодом курінь не одержував належних харчів, чи одягу чи частин визброєння"). Це був дійсно саботаж з боку Росіян-старшин.

Все це напружувало відносини між стрілецьким ку- рінем а постачальниками. Дійшло до того, що сотник Микола Загаєвич, командір „бомбометної сотні", зна- ний батько сотні, хрустально чесна людина, скром- ний в вимогах а педант в виконанні обов'язків, за- гально шанований бойовий старшина, перед обідом у старшинській харчівні, обурений на якусь чергову сикатуру його сотні сказав на адресу саботажників „з тими злодіями треба зробити вже раз лад". Висказ цей почув полковий скарбник, урядовець, Укра- їнець і чесний сам собою хлопець. Взяв цей висказ до себе, скипів, і не питаючи, з місця зареагував. Підступив і несподівано вдарив сотника Мик. Зага- євича в лице. Все це сталось несподівано, нагло, публично, на очах майже всіх старшин полку. Напасть і кривда улюбленому сот. Загаєвичові була так всім наглядна, що старшини не допустили Загаєвича до честивої оборони, а зразуж гуртом побили цього уря- довця, викинули з свого товариства, а к-р полку

*) Комічний и випадок: Небіщик сотник Турок вимагав реме- нів до крісів. Йому не видали (хоч був полковий наказ), бо за- відуючий магазином удав — чи може й дійсно не розумів — що то є кріси. Потім пояснював, що зрозумів кріса (по російська щур) а таких ременів (капканів на щурі) він не мав.

вймірив з місця сот. Загаєвичеві задосйтьучинення так, що іменем старшин полку просив вибачити зне- вагу, віддав наказ про виключення з полку горячого урядовця, а за обідом посадив „зневаженого" сот- ника Загаєвича на першім (командірськй) місці в знак цього, що він є Ще більш шанованим старшиною, як до цієї ніби зневаги.

Тільки ці, що знали небіщика сотника Миколу За- гайвича, його' чистий характер, його лицарську вдачу, його неустрашиму відвагу, його щирю відданість праці і, за друзів своїх", тільки вони можуть узмисловити собі бурю душевну, яку він в той час пережив. А За- гаєвич був одним з тих немногих у нас мужів, що відповідають все і всюди не лиш за свої вчинки, але і за слова, а навіть за замисли свої, тим то цей над- звичайний інцидент, надзвичайне рішення к-ра полку викликали у нього і надзвичайні рефлексії. Отже свою відповідь старшині і командірові полку він за- кінчив: ^.. „А той поличник мене не пашить, не бо- лить. На мойому лиці румянець радости. Панове стар- шини! Чи не бачите як ми виростаємо з рабів на вільну націю? Ми з коліноприклонних Русинів і без обличних Хахлів доросли вже до цього, що за честь бемо в лице. Коби мені ще дожити хвилі, щоби Бог, наш Бог, дав нам розум, кого і за що бити в ли- це, то я повторю тоді за блаженним Симеоном: „Нині відпускаєш раба Твого, Владико, по глаголу Твоєму, з упокоєм, бо виділи очі мої спасення Твоє, що го- товив еси Перед лицем всіх людей. І спокійно умру".

Так закінчився той памятний старшинський обід у харчівні 2-го Запорозького Полку. Призадумалась старшина над цим випадком, „в скорому часі злодіїв усунено, а старшина училась, заправлялась відпові- дати не тільки за вчинки, а і за слова тай задуми свої.

Січові Стрільці та Запоріжці стали найкращими частинами української Армії.

Це було одинацять літ тому підчас революційної нашої хуртовини. А нині?

Зіозірі Золоч івський округ!

Купуйте книжки і писар- ське приладдя та позичай- те книжки до читання.

В КНИГАРНІ „ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ"

В ЗОЛОЧЕВІ, ВУЛ. КОЛІЙОВА Ч. 1.

В

атаку

Остання атака кінноти У. Г. А. Бригади У. С. С. М а л. І. Іванець.

23 квітня 1920 року.

19

ХРОНІКА ГРОМАДИ ЯСНИСЬКА ПОВ. ГОРО- ДОК ЯГАЙЛОНСЬКИЙ

(З денника Романа Мармаша, тоді уч. IV. кл. Гімн, пластуна 1. полку у Львові).

До 24. листопада 1918 не було у нас ніякого війська. Самі селяни зорганізували „міліцію“, яка мала обороняти село перед нападами різних банд. Однак такі не показувалися, тому „міліція“ не проявляла ніякої діяльності.

Були спроби організовання частин на поміч для Львова в перших днях листопада, однак безуспішні. Цю поміч плянували австр. поручник Роман Рибчак (пізніший старшина У.Н.Р.) і австр. хорунжий Петро Возняк (пізн. четар. У.Г.А.).

Дня 24.XI. до Ясницьк прибула сотня укр. військ, організована в Жовкві під проводом хор. Петра Гайворонського, який поляг пізніше під Чортівською Скалою. Вона довгий час перебувала в Ясницьках, виходячи зі села тільки для оборони сусідніх сіл перед випадками ворожого війська.

Дня 29.XI. прибула нова сотня з Жовкви під проводом чет. Мирона Коновальця і хор. Миколи Голубця, яка Однак слідуючого дня відійшла на постій до сусіднього села Рокитна.

Дня 13.XII. польські війська заняли Янів (11 км. від Ясницьк). Наші частини хор. Гайворонського і чет. Коновальця (сотні не мали ще своїх назв, ні не були частинами якихсь курінів, тому для відрізнення називаю їх після сотенних) були під Яновом, однак відперти ворога не могли. До Ясницьк приходить ще сотня хор. Бориса і підхор. Лопочака з Кожич, які лежать на шляху Львів-Янів.

Дня 15.XII. Був бій в Кожичах з Поляками. Сили: наших 28 люда із скорострілом, Поляків 50 кінних і 50 піхоти. Поляки відступили, але хор. Борис був ранений.

Дня 19.XII. українські війська заняли Брюховичі (9 км. від Львова).

Дня 30.XII. До Ясницьк прийшло нове військо — тернопільський курінь з кур. отам. пор. Ленєм. Курінь числив з сотні. Сотенні: 1. с. четар Очар, 2. с. четар Мальона.

31.XII. Курінна Кмда. остає в Ясницьках. 1. сотня відходить до Домажира, 2. с. до Жорнийськ. — Прибуває кмдант Групи сотн. Василь Секунда.

2.1. 1919 Кур. Кмда. відходить далі до Жорнийськ, 1. сот. рівнож вперед до с. Ямельна, 2. сот. до с. Страдча.

У нас успокоюється. Фронт переноситься до Кожич — (6 км. від Ясницьк) і Брюхович (6 км від Ясницьк).

6.1. Рано була велика битва в Кожичах. Польські війська заняли Кожичі, Домажир, доходячи до с. Жорнийськ. Наша батарея відступає з с. Зелів до Ясницьк.

Вночі при допомозі 1. Подільського Куріння (тернопільського) відзискано втрачені села.

8.1. прибула нова батарея арт. під пров. пор. Вишиваного.

9.1. довідуємося, що польські війська заняли Жовкву, значить відтягли наших. Подільський Курінь (пор. Леня) відійшов з Ясницьк в сторону Завадова-Зашкова „перебиватися Дійсно вночі чули ми в тій

стороні стріли, а опісля довідалися, що Курінь найшов на переходячу армію Ромера, яка через Раву-Жовкву перейшла у Львів. Що сталося з Подільським Курінем, не знаю, але вістки про нього не було вже. — Ясницька лишилися без оборони.

10.1. Ясницька заняли Поляки. Залога Рісни польської під пров. сот. 5ікогзк-ого і У/їкіога. Не заставши нікого в Ясницьках, вечером відходять, не лишаючи ніякої залогі.

Від 10.1.—22.1. у нас немає ніякого війська. Селяни організують наново міліцію, яка обороняється від польських наступів все успішно.

22.1. Через Ясницька до Кожич перейшла українська старшинська стежа ц. є 1. сотня куріня сотн. Секунди. Вечером вертає до Гряди.

У нас даліше нема ніяких частин. Переходять тільки стежі.

6.11. Рано прибуває 1. сотня 1. куріня Групи отам. Долуда. До полудня вже є у нас цілий 1. кур. під проводом пор. Мих. Климкевича (його адют. чет. Приймак). Отам. Долуд має квартиру у місц. пароха і з ним сотн. Секунда.

9.11. У неділю курінь враз із старшинами (Климкевич, Приймак, Стеткевич, Залітач, Коваль і ін.) бере участь в Богослуженню.

16.11. відходить з Ясницьк 1. кур. ім. Гонти Групи Долуда в сторону Янова.

17.11. Кожичі і Домажир займають польські війська. По пол. наші відбивають і вечером знову цофаються до Зелева.

19.11. До Ясницьк прибуває новий курінь сотника Секунди 5. і 6. сотня остають в Ясницьках. (Сотенні наддніпрянці: пор. Яроцький і чет Славінський).

(Далі буде).

(Звідомлення за місяць березень 1917 р. У. С. С. Івана Вербаного, учителя в Бискупичах шляхоцьких на Волині).

З а місяць март перероблено усі друковані букви (так, малі як і великі). З дітьми другого степня перечитано „Що треба знати кожному Українцеві" більшу половину. При всякій нагоді мо його побуту на селах вів я з людьми освідомляючі розмови, головно з приводу революції. Однак людям дуже тяжко в це повірити. Через бискупичку жан-дармерію передав я до ц. і к. Окружної Команди метрики села Мишів, а тепер передаю метрики села Деревий. Для млина Бискупичі Шляхетські, що на-лежить до Районової Команди — Суходоли — зладив я виказ змеленого збіжа й грошей за половину мі-сяця марта. За місяць март написав я людям поверх 50 просьб (про виплачення грошей за зареєстроване збіже й худобу, про виплачення запомог для жінок сал-датів, або їх матерей, про дозволення зарізати телята й т. д).

*) На запросини Хв. Редакції „Червоної Калини" з дати Львів, 9 вересня, 1929 р., щоби взяти участь у журналі видав-ництва „Літопис Червоної Калини" зачав я переглядати свої папери з часів війни. Між іншими знайшов я залучений тут маленький документ, котрий кидає багато світла на хосенну працю наших стрільців на Волині, приділених там в характері учителів. Опріч своїх учительських обовязків виконували вони там ще інші, дуже корисні для народу праці, як свідчить цей звіт післаний до стрілецької команди.

у Львові, в вересні, 1929 р. Др-Осип Назарук,

20

Рецензії і замітки

Е. М. КЕМАКФЕ: ЇМ \VE8TEN ШСНТЗ №11ЕЗ. Тгеруїіеп-Уегіад Вегііп 1929.

німецькій повоевній літературі два твори звернули на себе увагу цілої Європи: це Келлермана „ОйгсБьгисБ" (9. ЛоуетБег) і Ремарка „Іт \Уе- зіеп пісБіз Іеіез".

І так, як Келлермана „ОйгсБьгисБ" („Пролом") вартісний незвичайними літературно мистецькими прикметами, психологічною аналізою воєнних типів і взагалі майстерністю, так твір Ремарка звертає на себе увагу тим, чого бракує „Проломові" Келлермана, цебто безпосередністю, крайною вірністю і натуралістичними засобами, а головню здібністю до обсервації і фотографуванням грізних явищ війни.

І як не дивно: обидва твори пацифістичні і анти-мілітарні та антипатріотичні.

Читаючи твір Ремарка, не хочеться вірити, що німецька армія була так мало мілітаристична духом, так мало одушевлена ідеєю вітчизни.

Обидва згадані твори — плід з психіки побороної Німеччини, твір людей, які не знали ясної сторінки війни: перемоги, тріумфу своєї армії.

„Іт ХУезІеп пісБіз Кеіез" це не повість; це беле-тристично написані спомини молодого хлопця, що маючи 18 літ пішов із 20 товаришами гімназистами на французький фронт.

Всі страхіття західного фронту, все життя німецького вояка найшли в творі Ремарка свій вірний, хоч чорною, одною лиш барвою, мальований образ.

Автор неначе поставив собі за ціль показати в творі, що війна і герої виглядають на полі бою зовсім не так романтично, як це здається всім гурра патріотам за фронтом, або як це малюють роман-тичні поети і Газетярі, що писали статі про неустрашимість німецького вояка.

Герої твору Ремарка це зовсім не героїчні постаті; це люде, що бажають перш за все жити, позбутись війни, вернути до мамі і кермуються не патріотизмом, а звірячим інстинктом — зберегти себе.

В автора просто нема змислу патріотизму, а війна для нього абсурдна різня, братовбивство. Ремарк, ще не додумався до того, що війна це конечне біологічне явище, необхідний об'яв боротьби за існування, яка є основою життя і тому Ремарк дивиться на війну очима наївного вояка, мовляв війна це хитра мера генералів і гусарів.

І читач, що був на полі бою, брав участь у війні, ніколи не погодиться з тим, що всі вояки були такі, якими їх малює Ремарк

Ми-ж знаємо, що на війні бували і типи вояків, що свідомо і гордо готові були покласти життя за вітчизну, такі типи були і в німецькій армії, але Ремарк не бачив їх, бо змалював свої особисті лише переживання. А сам Ремарк особа далеко не героїчна, світогляд його не трагічний і не мужеський, не настільки сильний, щоби прийняти життя зі всіми його тінями, злом і не зламатись. Твір Ремарка — дитина зламаної, добродушної, але кволої людини.

Але як документ часу, як воєнна література „Іт \^езіеп ІЧісБіз Іеіез" читається з надзвичайним інтересом, цієї книжки не можна відложити, не дочитавши до кінця.

Легкий гумористичний тон забарвлює ясніше чорні

картини війни, а велика правдомовність автора чашто просто чарує читача.

„Іт ХУезієп пісбіз Хеієз" цікавий твір для зрілих людей з оформленим світоглядом, але для молоді він аж надто небезпечний, бо виховує не героїв, а сла- бодухів.

І так як Бернарда Келлермана „Пролом" має вже відгомін в нашій літературі бо поема Стефана Ма- сляна „Пролом" безумовно не оригінальна, але пи- сана під впливом „Пролому" Келлермана, так і твір Ремарка буде впливати і на нашу літературу. Чи цей вплив буде корисний для нації, яка потребує культу героїв і вітчизни — можна сумніватись. Др. Ол. Бабій.

ЕВГЕН ЯВОРОВСЬКИЙ: ДЕШКІНІЯДА УКРАЇН- СЬКОЇ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ.

Популярний нарис. Яворів 1929. Накладом видав- ничої кооперативи „Гарт" в Яворові. Ст. 32. 16.

Вже сам автор назвав свою книжечку популярним нарисом, а прочитавши його, мусимо ствердити, що нарис справді аж надто популярний.

Нарис Яворівського не дає ні історичних матерії- лів, ні не охоплює даної історичної доби. На пер- ших сторінках старається автор схопити загальне положення цілої У. Г. А. перед переходом до Дені- кіна, однак пізніше не опертий на ніяких історичних матеріялах звужується до особистих номічень і ре- флексій без ширшого горизонту.

Нарис написаний досить хаотично і недбало. При кінці уміщено додаток, в якому подано протокол перемиря між У.Г.А. і Армією Денікіна з дня 15. XI. 1919 р., уривок протоколу з процесу Ген. Тарнав- ського та стан хорих III. корпусу У. Г. А. в дні 22. XII. 1919 р. В. С.

ВЖЕ ВИЙШОВ ВЖЕ ВИЙШОВ

Історичний Календар-Альманах

червоно! калини

на рік 1930.

Зміст Календара-Альманахи дуже ціка- вий. Богато історичних причинків до минулих подій які досі не мали відпо- відного висвітлення. Зацікавлені читачі найдуть там окремі статті про Лисоню та Маківку з докладним описом боїв та спогадами учасників, з ілюстратив- ного та літературного боку Календар- Альманах Червоної Калини на 1930 р. може вдоволити найбільш вибагливого читача і так як минулими роками за- певнити собі масове поширеннц серед українського громадянства, яке нетер- пляче очікувало його появи.

Ціна 3 золотих з пересилкою золотих 3.50.

СПИС ЖЕРЕЛ ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ 1914-1921 р.

Зладив А- К-

Зростаюче в останніх часах зацікавлення історією української визвольної боротьби є незвичайно раді- сним об'явом, радіснішим тим більше, що до недавна українська суспільність

до збройних змагань за свою державу в 1917—1921 рр. відносились байдуже або майже байдуже.

Для цих, що цікавляться bliще історією визвольної війни важне передовсім познайомитись з жерелами і публікаціями, що відносяться до цього часу. Дати змогу познайомитись з заголовками принайменш дотепер опублікованого матеріалу це і завдання отього бібліографічного реєстру.

„Спис жерел до історії української визвольної війни 1917—1921 рр.“, являється наче другою частиною „Української мемуаристики 1914 —1924“ виданої в 1925 р. бл.-п. І. Калиновичем. Та подібно як „українська мемуаристика“ не обнімала дійсно всіх публікацій, що відносяться до 1914—1924 так само і „Спис жерел...“ не претендує на повність. В йому дуже мало узглядно публікації, що появилися на Радянській Україні (що зрозуміле при слабих звязках закордонного книжкового ринку з Радянською Україною) та все таки він дасть до певної міри змогу дослідникам і тим, що взагалі цікавляться історією української визвольної: війни зорієнтуватися в відносному матеріалі.

Певна річ, що небаром буде необхідним точна опрацювання такого бібліографічного реєстру, який обнімавби все, що тільки стоїть в звязку з нашою визвольною війною, але цю працю треба оставити спеціалістам бібліографам. їх обовязком є взятися до цього діла і улекшити працю тим всім, що хотілиб зайнятися вивченням історії української війни 1917 до

1921 Р-

Хоча отця праця укладом майже не ріжниться від згаданої праці Калиновича і є якби її продовженням, то я рішився дати їй заголовок не „Українська мемуаристика“ а „Спис джерел до історії української визвольної війни“ бо на ділі вона обнімає не тільки спогади, але й праці та статті не мемуарного характеру. В деяких місцях, особливо там, де заголовок нічого не говорить і трудно зрозуміти, до чого дана стаття чи праця відноситься, дав я короткі пояснення. Тут також справлено ті похибки, неточности і доповнено пропуски, які мені вдалося завважити в „Українській мемуаристиці“. Статті анонімні поміщені в поазбучному порядку на кінці. А- К.

Агоронянц, Астрик: Листи з України. „Український Прапор“. Відень, 1920, Ч. 28—30.

Листи обнімають три розділи а саме: а) Боротьба за Київ б) Перші дні денікінської влади в Києві і в) Українське життя в час влади Денікіна.

Артимович, Агенор: Переворот на Буковині. „Український Прапор“. Відень. 1919, Ч. 23/25. .

Баран, Степан, Д-р: З перед 10-ти літ. Низка споминів з листопадових днів 1918 р. у Львові: „Діло“, Львів, 1928, Ч. 245.

Баран, Степан, д-р: Ще про 1918 рік у Львові. Як це було з дирекцією поліції у Львові 1. листопада 1918. р.? „ДІЛО 11“, Львів, 1929, Ч. 192.

Безручко, Марко, Генерал: Група С. С. в боях на підступах до Кам'янця Подільського. Бій під Смотричем 22 липня 1919 року. Календар „Червоної Каolini“ на 1927 р. Львів, 1926, стор. 114- 124.

Б-КО, О.: Двайцять дві влади (Спогади організатора селянських повстанських відділів і провідника бесарабського повстання т. Чабана). „Вісти”. Харків,

1927 Ч. 234.

Бейолиб, 4. Визвольні змагання Закарпатських Українців в 1918—1919 роках. „Український Прапор”, Берлін, 1928, Ч. 17/19.

Безкоровайний, М.: Раницьке село 1. падолиста 1918 р. „Свобода”, Нью-Джерзі. (З. 2. П. Ам.), 1928, Ч. 255.

Вер-а, 1. сот.: Під Царгородом. (22— 23 червня 1920 р.) Календар „Черв. Калини” на 1929 р., Львів, 1928, стор. 149-150.

Бірчак, Володимир, Д-р: Дрогобицький бунт. „Діло”, Львів, 1929, Ч 187—191. —

Бобрів, Василь-. До зустрічей та портретів. „Свобода”. Джерзи Сіті (З. Д. Америки), 1927, Ч. 229.

Відноситься до повстання от. Зеленого проти Директорії і по- ходу С.С. на Трипілья в січні 1919 р.

Бобрів, Василь: Зустрічі та портрети. — Отаман Зелений. „Свобода” Джерзи Сіті (З. Д. Америки), 1927, Ч. 172. . -

Богун, М.: Фрагменти зі споминів про „ Народню Оборону херсонської Губернії”. На передодні кінця Денікінщини на Херсонщині. „Український Скиталець”. Відень, 1923, Ч. 24, стор. 32 37.

Будак: Боротьба з Німцями та гетьманцями. Істимівський район на Зиновівщині (Спогади командира першого херсонського червоногвардійського, партизанського, армії Муравйова, загону т. Цимбалюка), „Вісти”, Харків, 1927, Ч. 256. . (Далі буде).

Будз, Петро: Гуцули в боях під Городком у марті 1919 р. (З дневника учасника) „Український Скиталець” Відень, 1923, Ч. 24, стор. 32 37. —

В.: Падолистовий переворот в Золочені. „Український Скиталець”. Ліберець, 1920, Ч. 1, стор. 24 -28.

В. Дмитро: Осінь 1918 року на Україні (Вирваний листок із воєнних споминів). Календар „Червоної Кадини” на 1926 р. Львів, 1925. стор. 62 82.

(Далі буде),

22

• *

14* вший

Дня 15/ІІ 1925 помер в Дрогобичі У.С.С. інва-

д Дрогобичі У.С.С. інвалід ОСИП КІЗЛО в 25. весні життя. Враз з покійним відійшов в могилу один з кращих стрільців. Син середно заможних передміщан покинув в слушний час дім родинний і школу вступаючи в ряди Усусусів, з котрими ділив щиро вояцьку долю і недолю. По коротких днях слави опинився в незабутнім чотирьохкутнику смерті, де перебував

тиф серед лютої зими, в діравій stodolі, обдертий через ворога з послідного плаття^ котрим прикривався. Видужавши з втратою пальців у ніг, перебирається з частинами ген. Кравса на Чехословаччину. Відси повертає вкінці під рідню

стріху — зломаний на душі і тілі. Тут мимо старань неньки вянув на очах — аж вкінці замкнув стомлені по- віки. Людина з чистим як сльоза характером, добрий товариш, ідейний У.С.С.

Припадаюче на Нього май- но розділив покійний на Рід- ну Школу, на Просвіту, на Українських Інвалідів, на бу- дову української гімназії в Дрогобичі і на Товари- ство У.П.Т. в Дрогобичі.

Мимо непривітної погоди проводила домовину юнака численна громада при уча- Осип Кізло Ї15.ІІ. 1925. сти трьох священників і

гімназіального хору. Не бракло і вінців, з поміж котрих терневий нагадував, яким тернистим шляхом промайнули молоді літа По- кійника.

Д ня 28. липня 1925 помер у числ. військовому ліч- ничому заведенню для грудних недуг у Штерн- бергу на^ораві поручник У, Г. А. ПАВЛО БАРА- НЕЦЬКИЙ.

Покійний був родом з Дзвиняча заліщицького по- віту. Уродився 1894 р. В австрійському війську був старшиною на італійському і французькому фронтах.

Після розпаду Австрії вернув Покійник у Рідний Край та негайно вступив у ряди Народньої Армії. Короткий час був командантом залізничного двірця у Заліщиках, а опісля командантом скорострільної сотні при Окружній Військовій Команді в Чорткові. Однак Він, що протягом 20 місяців наставляв грудь за чужу державу, не міг удержатися у запіллі в хви- лі, коли на боєвищі лилася кров за самостійність Його воскресної Батьківщини. Вже 1. січня 1919 бачимо поручника Баранецького в бою під Козель- никами командантом скорострільної сотні при Х. янівській бригаді. В рядах цієї бригади брав Він участь у всіх боях коло Львова. — Янів, Лозина, Каміно- брід, Біла Гора, Добростани, Куликів, Дорогошів, отее свідки Його подвигів у визвольній боротьбі.

— В бою під Тернополем попав Покійник у полон і пережив усі переходи Бригідок, Пикуличів, Перемишля, Бере- стя Литовського і Стшалкова. Перенесений до Лан- цуга, успів утечи до Чехословацької Республіки, де Його приділено до Української Бригади в Німецькім

Ябліннім. ...

Та не довго судилось Йому побувати поміж свої- ми улюбленими товаришами зброї. Важкі невзгоди з часів української визвольної війни, а передусім жахливі злидні 7-місячного полону підкопали до основ Його молодецьке здоров'я. Небавом після утечі з по- лону появилася у Нього чахотка легенів. Три роки боровся кріпкий організм із злющою недугою, аж вкінці уляг їй.

Похорон Покійника від- бувся дня 30/7. 1925 на кладовищі у Штернбергу при участі всіх товари- шів недолі, приміщених у тій-же лічниці та числ. військової оркестри з О- ломунця.

Про хрустально - чи- стий характер цього ти- хого героя, про Його під- неслого духа, горячу лю- бов до Батьківщини та непохитну віру в її кращу будучність свідчить усе Його життя, як не менше Його пращальне письмо ПавлоБаранецький і . 28 . УІЛ 925. до товаришів зброї, пи- ги сане коротко перед смер- тю. Воно звучить ось так:

„Братам-Товаришам Української Галицької Армії, деб вони не. були.

Товариші! Незадовго мене межі Вами вже не бу- де. Я знемігся в боротьбі за ті самі ідеї, кличі, що й Ви боролися і тепер я змушений розлучитися, по- пращатися з Вами. Жаль мені покидати Вас, бо з Ва- ми ділив я довго долю і недолю, бо Ви для мене стали дорогі, а ще більше жаль мені, що не можу далше разом з Вами боротися за волю. Що-ж, мені так судилося і не мені на прою з Тобою стати. Але вірте мені, що я чуюся щасливим, бо умираю в бо- ротьбі за річ Святу. Так, я щасливий, бо девіза мо- його життя: праця, праця над удосконаленням самого себе, щоб стати добрим членом суспільности, своєї нації а потому цілого людства, — бодай в маленькій часті сповнилася. І так покидаючи Вас, бажаю Вам ліпшої долі в будучности, бажаю, щоби Ваші і мої мрії скоро сповнилися, а вкінці кличу до Вас:

Борітеся, поборете!

Вам Бог помагає. —

Павло Баранецький, в. р. поручник УГА“.

23

З діяльности УКТОНІ.

(Українське Товариство Опіки над Інвалідами).

Українське громадянство вповні відчуває потребу забезпечення Наших інвалідів, знаючи, що лепта вдячності для жертв визвольної війни являється свя- тим обовязком кожного свідомого громадянина. Та всеж таки жертвенність на інвалідів, яка, що правда, в порівнанні з датками на інші цілі помітно зро- стає, далеко не вирівнує запотребування товариства що опікується долею, інвалідів і цей зріст датків не стоїть у рівному відношенні до зросту тих всіх видатків, що їх має в своєму бюджеті УКТОНІ.

Вимоги зростають, зростають і ренти, хоча багато є ще таких інвалідів, яким требаби дати хоч міні- мальну піддержку та годі це зробити, бо товариство не має на стільки гроша. Постійну допомогу рентами дістають тільки найбільш нездатні до праці, на решту не вистарчає. І дійсно оправдані нарікання україн- ських інвалідів, що вони не мають належного забе- зпечення, а навіть оправдані і нарікання тих інвалі- дів, що побирають які такі ренти, бо ренти ці далеко не дорівнюють рентам, що їх виплачує держава. Для приміру: т. зв. 50 процентовий інвалід (значить на половину нездатний до праці) побирає ледви 15 зол. ренти, коли така державна рента виносить 75 зол. Наш інвалід бере цілих п'ять разів менше. А що має робити цей, що нічого не дістає. По переведенні останньої реєстрації українських інвалідів виявилось що треба ще багато коштів, щоби бодай вчасті за- спокоїти потреби інвалідів. УКТОНІ веде свою пра- цю солідно і докладає чимало зусиль, а його заклики до громадянства та інтензивна рекляма можуть бути дійсно приміром для інших. Але це замало. Грошей треба багато.

Товариство, що опікується інвалідами не може об-

ділити всіх датками. Постійні ренти вимагають по- стійного напливу гроша, а його немає. Річ ясна, що при малих фондах та ще при рівночасній забороні адміністраційною владою переведення бодай одної більшої збірки в краю Українське Товариство Опіки над Інвалідами змушене числитись з кожним сотиком, а були вже навіть такі скрутні часи, що треба було порушити призибраний американський капітал.

З днем 1 червня 1929 р. Головна Рада Товариства підвищила місячну пенсію 80—100%-овим інва-

лідам. _ . .

На 866 зареєстрованих інвалідів одержують від 1_.

червня ц. р.

8 інв. 100%-их по 60 зол. або дол. 6*95— 480 00 зол.

90°/о их „ 50 80%-их „ 40 70%-их „ 25 60%-их „ 20 50%-их „ 15 35-40% „ 10

5.62—1150-00 „ 4-44—1000-00 „ 2-80— 80000 *; 2-24—1800-00 „ 1-68—1485-00 „ 1 - 12 — 1200-00 я

397 інв. одержують місячно сталої пенсії 7.915*00 зол. або дол. 890Ю0.

Крім цього має Товариство й інші конечні видат-

ки як:

преліміна́р підмог інвалідам 15—35%-им дол. 100 00

удержання Дому Українських Інвалідів „ 200 00

удержання Захисту інвал.-сухітників . . „ 65 00

на протези (нові й репарації „ 88"00

ліки, операції і кошти переїзду інвалідів „ 28"00

чинші за Дім Інвалідів та канцелярію . „ 37"00

адміністрацію . . . » 38'00

ріжні видатки. ■ ■ ■ .. 34 00

Сума місячна видатків Товариства виносить дол. 1480*00 Це велика квота, велике запотребування і наше громадянство повинно не забувати все і всюди при- кожній нагоді про збірки і датки для тих що при- несли велику жертву для Батьківщини.

ЛІТОПИС ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ

ілюстрований журнал історії та побуту

1. річник / Число 1. / Жовтень 1929.

ЗМІСТ

Стор

Прогуділа хуртовина — Вірш Б. Л. . . . 2

Від Редакції . . . 2

У країнська артилерія у Львові 1-21. XI. 1918.

Спомин І Фенців ."■■■■. ■ Г; . . ■ ... 6

„Сікачам" •— Василь Бенъ б. підплк. . . 6

Історія одного стрілу — Юліян Вишенський 8 Ольбія - Богдан Л. • 10

Як я став воєнним поетом — Лулу . . .12 Де наші пам'ятники минулого ..13

Цілі німецької військової політики на Україні 1918 р. — А. Крезуб

Знак часу — Роман Сушко б. полк. . . З хроніки міст і сіл • •

Матеріяли і документи ... • •

Рецензії і замітки.. • •

Бібліографія..

Ті що відійшли . . .

Про діяльність УКТОНІ..* •

Редагують: Лев Летий і В. Софронів-Левицький Відповідальний редактор: Теодор Маршинець

Друкарня ОО. Ваєиліян у Жовкві